

Ludovít Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 33
22/2018
2. jún 2018

Cena 0,50 €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

LITERÁT PETER ŠTRELINGER
O ŠKANDÁLE V ŠTOKHOLME
Strana 4.

PROMAJDANSKÉ ELITY HRAJÚ
PODĽA CUDZIEHO SCENÁRA
Strana 5.

FINANČNÍK IMRICH BÉREŠ
O SVOJEJ KROJOVANEJ LÁSKE
Strana 6.

GEMERSKÝ ŽELEZNÝ GRÓF
A JEHO RUDNÉ ŽILY A BANE
Strana 8.

PO REBÉLII V KOTORSKEJ BOKE
PRIŠIEL KRVAVÝ KRAGUJEVAC
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

„Kto vlastne sme my?“ položil otázku historik zo Slovenskej akadémie vied Jakub Drábik v diskusnej relácii TA3 s názvom Koniec vojny a čo mu predchádzalo. Výročia skončenia druhej svetovej vojny a SNP sú medzníkmi, keď sa viac zamýšľame nad týmito udalosťami. Historici sa zhodnú v tom, že vo vojne bojujú ideológie. V druhej svetovej vojne na Poľsko zaútočili zo západu Nemci a z východu soviety. Je historicky doložené, že Nemci okupovali stoosemdesiatosem tisíc a soviety dvestot tisíc kilometrov štvorcových poľského štátu. Predseda PV ZPKO Ján Litecký Šveda o tejto vojne napísal, že v nej „na seba narazili dva zverské systémy, no, žiaľ, nezničili sa navzájom“.

Exilová čs. vláda v Londýne sa okamžite po vojne vrátila do Košíc a začala fungovať ako legálna čs. vláda. Spolupracovala so Stalinom, takže ako povedal v spomenutej relácii Drábik, nerobilo jej problémy na požiadanie Stalina odovzdať mu Podkarpatskú Rus. Podľa tohto historika ani Slovensko by nemalo mať problém s napadnutím Poľska, lebo „kto sme my? Pretože oficiálne sa hlásime k Československej republike a tá oficiálne kontinuálne trvala od roku 1918 do roku 1992, čiže vlastne de facto naša vláda bola počas druhej svetovej vojny v Londýne, a keď hovoríme my, tak môžeme hovoriť o tej londýnskej vláde, nemusíme hovoriť o vojnovom slovenskom štáte“, povedal historik Drábik. A bolo vidno, že zaskočil aj ostrieľaného moderátora Petra Bielika. Slovenský historik sa teda jasne prihlásil k výkladu dejín, ktorý bol Slovensku vnútený Prahou po vojne, dokonca už aj so začínajúcim terorom komunistov. Všetkých predstaviteľov prvej Slovenskej republiky súdili za vlastizradu, lebo Praha uprela Slovákom právo na vlastný štát, ktorý bol vyhlásený poslancami Slovenského snemu.

V roku stého výročia vzniku spoločného štátu s Čechmi ide o nebezpečný precedens, lebo aj druhá Slovenská republika vznikla ústavnou cestou, teda v parlamente. Ak bolo možné zrušiť prvú, je teda možné zrušiť aj druhú? Ved' aj predstavitel'ov druhej Slovenskej republiky začala polícia vyšetrovať presne podľa vzoru povojnového súdництва.

Eva ZELENAYOVÁ

R - 2018042

Ministerku pôdohospodárstva Matečnú z postu v parlamente neodvolali Opozícii opäť išlo len o body, a to je málo!

Ján ČERNÝ – Foto: Štefan KAČENA

Ministerka pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Gabriela Matečná ostáva vo funkcii, zámer opozície odvolať ju na mimoriadnej schôdzi parlamentu nevyšiel. Za vyslovenie nedôvery hlasovalo len šesťdesiat poslancov zo sto tridsiatich štyroch prítomných.

Prerozdelenie finančných prostriedkov EÚ v rámci kapitoly Spoločná poľnohospodárska politika pre Slovensko je dlhodobou nepriehľadnou a vzbudzuje mnohé podozrenia. Je to jav, ktorý je na Slovensku prítomný už od vstupu do Únie, bez ohľadu na politické tričká ministrov poľnohospodárstva. Tak ako akokoľvek problematika celého rezortu novinárov až do istého momentu vôbec nezaujímala.

Ničím a nikým nateraz zodpovedne nevysvetlené a mimoriadne odsúdeniahodné zabitie dvoch mladých ľudí, z ktorých bol jeden novinár, však rozhýbalo stranické centrály, čo konečne priťahlo aj záujem médií. Aj o sektor poľnohospodárstva, ktorým sa jedna z obetí pracovne zaoberala. Zo sprostej vraždy sa stala politika, začalo sa stínanie hláv a boj o politické body. Tradične veľmi zjednodušený a na mnohé fakty „zabúdajúci“. Ak vôbec možno o faktoch hovoriť.

■ KOPA PSEUDOFAKTOV

Opozícia si pseudopričin na odvolanie ministerky zhromaždila nadostač. Medzi nimi aj tvrdenie, že ako ministerka zastupuje skôr oligarchov ako skutočných roľníkov, pričom svojím konaním ohrozuje budúce zdroje pre Slovensko na

Politická opozícia na Slovensku sa v pachtení po moci usiluje spojiť nespojiteľné – zavraždenie mladého novinára dáva do súvisu s nedostatkami, o ktorých písal a kde sa často spomínali aj nedostatky v agrosektore, za čo obviňuje kdekoho, aktuálne ministerku Gabrielu MATEČNÚ.

regionálny rozvoj. Kto na Slovensku je predĺženou rukou oligarchov a na tlačových besedách presadzuje ich záklusnú politiku, však verejnosť v dostatočnej miere vie. Ministerka sa právom opozičných poslancov pýtala, čo oni urobili pre napredovanie slovenského poľnohospodárstva a pre to, aby odhalili pôsobenie talianskych skupín na východe Slovenska. „Kde ste boli doteraz? Čo konkrétne ste urobili pre to, aby sa naše poľnohospo-

dárstvo posunulo dopredu? Ako je možné, že ste neodhalili pôsobenie talianskych skupín?“ priamo ich oslovila.

„Aj ja sa musím ministerky opýtať, ako je to s možnosťou digitalizácie a väčšej kontroly systému ortofotomáp. Poprosil som ju tiež, aby iniciovala návštevu u generálneho prokurátora, aby si vysvetlili vzájomné stanoviská a postrehy,“ povedal ešte pred mimoriadnou schôdzou NR SR predseda parla-

mentu a SNS Andrej Danko. „Aby padol akýkoľvek funkcionár či predstaviteľ, to ešte neznamená, že sa vyrieši problém. Chýba mi odborná diskusia,“ pripomenul predseda Národnej rady SR.

■ FARMÁRI V BRUSELI

Skupina farmárov z východu Slovenska, ktorí podľa vlastných vyjadrení zastupujú záujmy „asi dvesto tisíc poškodených farmárov“, sa podrobila v Bruseli vypočutiu niektorých poslancov Európskeho parlamentu a ľudí z vyšetrovacieho výboru OLAF. Ak sa na Slovensku dejú v sektore poľnohospodárstva a eurodotácií nepravosti až podvody, je mimoriadne potrebné vyšetriť ich. A vinníkov potrestať. Táto úloha však neprináleží ani politikom, ani politike ako takej. Je to povinnosť orgánov činných v trestnom konaní. Dokonca prokuratúra je povinná konať aj bez formálnych trestných konaní. Bolo by veľkým nešťastím pre demokraciu na Slovensku, ak by politika ovplyvňovala a dokonca určovala, kto je vinný a kto nie. Takéto rozsudky prináležia iba súdom. Ak si to opozícia neuvedomí, podkopáva ona sama – možno aj v dobrom úmysle, ale predsa a nezvratne základné princípy modernej európskej demokracie.

3 OTÁZKY PRE:

akad. maliara Slavomíra BREZINU, nositeľa Zlatej medaily MS

Bez farieb a štruktúr by bol život fádny

• Od prvej a druhej vašej autorskej výstavy v Galérii Cypriána Majerníka (1971) a v Galérii mladých (1978) preteklo TORYSOU aj DUNAJOM NEMÁLO VODY. Prešov a Bratislava sú pevné body vášho osobného aj umeleckého životopisu. A nielen vášho, ale v súvislosti s Brezinovcami a umením možno hovoriť o takmer fatálnom predurčení. Stačí spomenúť vášho otca, akademického architekta, scénografa, Martina Brezina, brata Ľubomíra, tiež architekta, ale aj oduševneného národovca, ktorý žije a tvorí od „okupácie sovietskymi“ v Kanade, tiež jeho potomstvo, ktoré – ako aj vaša dcéra Slávka – kráča v rodinných umeleckých koľajach...

Trochu zložitý výpočet na jednoduché konštatovanie, že ktosi má kumst a kreativitu v krvi a génoch...

Do tých pár viet sa vám podarilo vtesnať dosť z rodinnej kroniky či „anamnézy“, ale sotva možno pár riadkami vymenovať všetko, čo sa začalo kedysi v chýrnej „Matejkovej škole“ a teraz kulminuje profilovou výstavou Kontrasty v bratislavskom Pálfiho paláci na Zámockej ulici...

• Táto aktuálna výstavná kolekcia predznamenáva ďalší, pre vás taký typický umelecký posun k novým kresliarskym a maliarskym objavom, ale aj blížiacu sa ďalšiu veľkú životnú a tvorivú bilanciu k sedemdesia-

tim piatim narodeninám. Koľká autorská prezentácia to je?

Poviem úprimne, že neviem. Nepreženieme, ak uvediete, že je štyridsiata. Je určite syntézou všetkého, čo bolo pred ňou a tým, čo sa v mojich obrazoch odvíja aj ešte udeje, aby som sa približoval k tej výpovedi, ktorú o svete a ľuďoch v ňom chcem zanechať ako svedectvo i postoj. Svet sa mi bez farieb a štruktúr vidí dosť fádny a rád by som ho spestril a urobil prijateľnejším.

• Ako?

Hľadaním, ktoré návštevník či divák vníma ako nájdenie (arte) faktu.

Zhovárал sa Emil SEMANCO
Foto: autor

V SNN 23/2018
SI PREČÍTAŤE

■ Koniec seriálu päťdesiat rokov od horúcej dubčekovskej jari v bývalom Česko-Slovensku
■ Maliar Pavol SINEI MERŠE bol telom i dušou Šarišan, tu nachádzal silu aj inšpiráciu
■ Gemerský rodák Pavol Jozef ŠAFÁRIK bol pre Slovákov a Slovensko veľkou posilou

O výročné správy inštitúcií nie je v slovenskom parlamente záujem

Ťažnosti na telerozhlas takmer bez ohlasu

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archív SNN

Ostatné dni májovej schôdze venoval slovenský parlament rokovaniu o správach. Poslanci si vypočuli správu o výsledku hospodárenia Národnej banky Slovenska, o stave a vývoji finančného trhu za rok 2017 alebo o výsledkoch minuloročnej kontrolnej činnosti Najvyššieho kontrolného úradu SR.

Odznela aj správa o činnosti verejného ochrancu práv za rok 2017, o činnosti komisára pre osoby so zdravotným postihnutím tiež za minulý rok, o činnosti komisára pre deti za vlaňajší rok aj o stave vysielania v Slovenskej republike a o činnosti Rady pre vysielanie a retransmisiiu za rok 2017 a sčasti aj za rok 2016.

■ PRÁZDNO V SÁLE

Poslancov zrejme nevelmi zaujímajú informácie o stave republiky od renomovaných inštitúcií, lebo rokovacia sála bola skôr prázdna než plná. Až na hlasovanie. A celkom určite sa neobjavia vo výročnej publikácii o stave republiky, akú každoročne produkuje Inštitút pre verejné otázky. Tá má celkom iné poslanie. Poskytnúť

americkým mimovládkam, plateným Kongresom Spojených štátov amerických, podklad na spätnú intervenciu podľa potreby. Priam demonštratívne sa to ukázalo pri charakteristike o stave demokracie na Slovensku. Napríklad za vlády V. Mečiara sa nachádzala na dne, ale len čo moc prevzal Dzurinda, okamžite nastalo zlepšenie. A zasa sa prepada po nástupe vlády Roberta Fica, ale len čo sa stala premiérkou Iveta Radičová, demokracia na Slovensku zakvitla. A opäť prepada, lebo Fico...

■ PONOSY OD OBRAZOVKY

Správa o stave vysielania v SR a o činnosti Rady pre vysielanie a retransmisiiu (RVR) uvádza, že v roku 2017 boli realizované plánované

monitoringy televízneho vysielania, ako aj monitoring vysielania na základe sťažností. Plánované monitoringy však súviseli s voľbami do orgánov samosprávnych krajov. Podľa toho, koľko len občianskych vyhlásení sa objavilo na verejnosti pre nespokojnosť so stavom vysielania vo verejnoprávnom telerozhlasu, by sa dalo očakávať, že RVR mala plné ruky práce. Ale na stave vysielania sa v podstate dosiaľ nič prevratné nezmenilo. Ako aj, keď najčastejšou vetou správy je konštatovanie: „RVR nenašla dôvody na začatie správneho konania a sťažnosť posúdila ako neopodstatnenú.“ Takto RVR reagovala na množstvo námietok, že RTVS nezabezpečila objektivitu a názorovú vyváženosť tak v niektorých spravodajských príspevkoch, ako

Budova Slovenského rozhlasu v Bratislave púta svojou unikátnou architektúrou, „architektúra“ vysielania sa však mnohým koncesionárom vidí postavená na hlavu.

aj v publicistike. Koncesionári sa tiež sťažovali na tendenčnosť a politickú predpojatnosť, odvysielanie nepravdivých informácií i na skutočnosť, že program obsahoval vulgarizmy.

■ NOVINÁRSKY KÓDEX

Do zdegenerovaného mediálneho prostredia vstúpil Slovenský syndikát novinárov s návrhom etického kódexu novinára. Lenže problém tkvie už v základných pojmoch, lebo na Slovensku nemáme definované povolanie novinár. Navyše, väčšina pravidiel obsiahnutá v kódexe býva v slušných demokraciách zakotvená v tlačových zákonoch. Na Slovensku nie. Napri-

klad, že „hlavnými zásadami, ktorými sa novinár riadi vo svojej práci, sú nestrannosť, vyváženosť, objektivita, čestnosť, pravdivosť, zodpovednosť a dôsledné overovanie faktov“. Ak by boli tieto princípy novinárskej práce obsiahnuté v zákone, dali by sa vymáhať. Ako spoločný dokument Slovenského syndikátu novinárov, Asociácie vydavateľov tlače a Interactive Advertising Bureau Slovakia (reprezentant internetových médií) nemá iný význam než deklaratívny. Aj doteraz syndikát a vydavatelia mali k dispozícii etický kódex novinára, a predsa sa to na obsahu trebárs vo vysielaní RTVS neprejavilo.

Národniari presvedčili partnerov, aby sa vek odchodu do dôchodku znížil

Maximálny strop sa dostane do ústavy

Ivan BROŽÍK – Foto: internet

Odborári žiadali, SMER súhlasil, SNS prítvrdila a OĽaNO sa „možno“ pridá. Tak vyzerá v skratke genéza zavedenia dôchodkového stropu od odborárskej petície až po májovú schôdzu NR SR.

„Ľudia nevedia, kedy pôjdu do dôchodku, preto chceme zastrovať vek odchodu do dôchodku na šesťdesiatštyri rokov. Bol by to jeden z najnižších stropov v rámci Európy, ale zároveň chceme aj zavedenie pred-dôchodku,“ vysvetľoval zámer petície na tlačovej konferencii v parlamente ešte vo februári predseda OZ KOVO Emil Machyna.

■ NIŽŠIA DEFINITÍVA

Na požiadavku odborárov reagovali sociálni demokrati s tým, že by si vedeli predstaviť definitívnu hranicu šesťdesiatpäť rokov veku pre všetkých rovnako. V tom čase hnutie OĽaNO

prpravovalo návrh na zníženie tohto veku s tým, že matky, ktoré vychovávajú dieťa tak, že ukončí aspoň učňovské vzdelanie, by za každé takéto dieťa mali nárok na o rok skorší odchod do dôchodku. Nedávno predseda SNS Andrej Danko vyhlásil, že nepodporí návrh Roberta Fica o zastrovaní veku do dôchodku v šesťdesiatich piatich rokoch. Napísal to na sociálnej sieti. Zdôraznil, že Slováci si zaslúžia ambicioznejší strop odchodu do dôchodku ako spomínaných šesťdesiatpäť rokov. „Preto nemôžeme podporiť zmenu ústavného zákona spočívajúcu vo výške šesťdesiatpäť rokov, ktorú predložil SMER-SD. Predmetný

návrh je totiž málo ambiciózný,“ napísal Andrej Danko.

■ DOHODLI SA

Nie je známe, či na koalíčnej rade, alebo v politických kuloároch, ale napokon prišla dohoda. A prekvapenie – čím viac detí, tým skôr by mohli ženy odísť do dôchodku. Súhlasí s tým aj predseda parlamentu Andrej Danko. A avizoval, že sa vôbec nebráni diskusiam na túto tému. OĽaNO opäť pripomenulo svoju podmienku – vzdelanie dieťaťa. A dodalo, že pri jej splnení by si vedelo zahlasovať za ústavný zákon spolu s koalíciou. Treba pripomenúť, že v Európe platí

zásada rovnosti, a teda muži i ženy musia mať rovnaké podmienky aj pri odchode do penzie.

SMER-SD najnovšie predložil návrh ústavného zákona o zastrovaní veku odchodu do dôchodku, pričom v prípade mužov bude predstavovať šesťdesiatštyri rokov. V návrhu sa nateraz hovorí iba to, že „v prí-

pade žien ešte menej“. V zdôvodnení sa tiež uvádza, že strana tým reaguje na požiadavku koalíčného partnera SNS aj iných opozičných poslancov. „Chceme veľmi jasne deklarovať, že dnes na Slovensku platí akýsi automat, ktorý každoročne zvyšuje vek odchodu do dôchodku,“ pripomenul Robert Fico s tým, že ak by sa tento systém zachoval, v budúcnosti by Slováci odchádzali do dôchodku vo veľmi vysokom veku. Preto je podľa neho dôležité prijať tento ústavný zákon.

Predseda Smeru-SD Robert Fico zároveň oznámil, že nepodporí návrh zákona, ktorým chcú navrhovatelia zakázať umelé prerušenie tehotenstva. Je podľa neho v rozpore s Ústavou SR. Je za to, aby žena mala právo rozhodnúť sa sama tak, ako to umožňuje súčasný zákon. Na zmenu súčasnej právnej úpravy podľa jeho slov neexistuje žiadna spoločenská objednávka.

(Viac na strane 5)

VŠIMLI SME SI

Uprostred mája Oravská galéria v Dolnom Kubíne otvorila štyridsiatu piatu sezónu na Slanickom ostrove umenia, ktorý leží uprostred Oravskej priehrady v Námestove. Tak ako je v programovom itinerári tejto progresívnej kultúrnej inštitúcie, vedenej riaditeľkou PhDr. Evou Luptákovou, už desaťročia známe, jedinečná prírodná expozícia, dokumentujúca tradičné ľudové umenie, oravskú kamenársku tvorbu či maľby na skle, bude pre návštevníkov v tomto roku opäť prístupná do polovice septembra.

Slanický ostrov je európsky unikát

Loď OG Slanica prepravuje návštevníkov na jedinečný Ostrov umenia uprostred Oravskej priehrady

Keď nebhý akademický maliar Ignác Kolčák, rodák zo Sihelného, ktorý bol spoločne s Ctiborom Belanom a jeho manželkou národnou umelkyňou Máriou Medveckou spoluzakladateľom tejto galérie a päť rokov aj jej riaditeľom, rozprával v spoločnosti príbeh Slanického ostrova (a bolo to neraz), mal som pocit, že viacerí poslucháči majú otvorené ústa od údivu. Ostrov uprostred „oravského mora“ je pozostatok územia zatopených obcí Slanica, Ústie, Lavkovo, Osada, Oravské Hámre a vyvýšenina s Kostolom Povýšenia sv. Kríža bola do roka 1953 v katastri

prejz z nich. Socha Antona Bernoláka pred týmto barokovo-klasicistickým chrámom napovedá, že Slanica bola rodiškom prvého kodifikátora spisovnej slovenčiny. Premeniť kostol na galériu, čo by spĺňala všetky výstavné kritériá aj nároky návštevníkov v normalizačných rokoch bývalého režimu, bolo avantúrou, ktorá sa mohla skončiť pre iniciátorov tohto zámeru všelijako. Ved' len dotiahnuť „na ostrov“ energie podmorským káblom bolo v tých časoch čosi nemysliteľné...

Podarilo sa. Slanický ostrov umenia dnes patrí medzi najvýznamnejšie kultúrne lokality a turistické atrakcie na Orave. Prístupný je iba lodnou dopravou. Loď OG Slanica, ktorú roky kormidluje Stanislav Bodorík, popri preprave na ostrov z Prístavu alebo zo Slanickej Osady ponúka aj vyhladkovú plavbu. Návštevníci počas pohodlnej prehliadky môžu obdivovať unikátne diela oravských ľudových majstrov.

Emil SEMANCO
Foto: autor

Prvá zahraničná vedecká publikácia o Vladimírovi Clementisovi

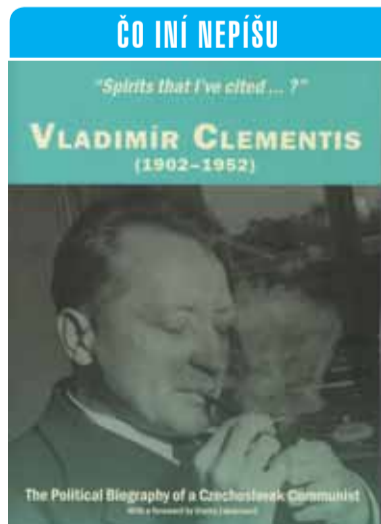
Dráma a tragický život slovenského vlastenca

Dnes máme naporúdzii mimoriadnu publikáciu z dielne švajčiarskej historičky a odborníčky z oblasti politických vied Josette Baerovej – v angličtine publikovala politický životopis Vladimíra Clementisa. Je to prvá práca tohto druhu, vlastne iba piata v poradí, jestvujú štyri slovenské a výlučne česká nie je. Pritom je to okrem iného prvý Slovák, ktorý bol po roku 1945 česko-slovenským ministrom zahraničných vecí.

V švajčiarskej autorke s čínskymi koreňmi má historická spisba o našich dejinách mimoriadne vzácneho človeka. Ved' Vladimír Clementis reprezentoval čs. štát na medzinárodnej pôde, na pôde OSN v New Yorku, bol kľúčovým autorom zmluvy s Maďarskom. Vďaka tejto zmluve nám pripadli dve obce, čo nám o desaťročia neskôr umožnilo postaviť našu časť Vodného diela Gabčíkovo...

Bol poslancom čs. parlamentu, do poslaneckého kresla ho vyniesla ako mladého advokáta šikovná, racionálna a rozhodná argumentácia v procese o krvavých Turích v Košútoch v roku 1931. Išlo o strelbu četníkov do poľnohospodárskych robotníkov v malej dedinke pri Galante, troch zastreli na mieste a šesť ťažko zranili. Bol to z právneho hľadiska jeden z najpozoruhodnejších procesov tých čias a Clementis ako právnik v ňom exceloval. Bol rozhodným kritikom antisociálneho prvorepublikového kapitalizmu, rozhodným odporcom slovenského provincializmu. Svojou tvorbou v časopise DAV a pre-

javmi a článkami v britskom rozhlase a tlačí zasiahol nielen do politických dejín, ale aj do dejín novinárstva.

Nestáva sa často, aby o slovenských politikoch písali knihy autori v cudzine a vydávali ich zahraničné edičné domy.

Autorke neraz oceňuje jeho vzdelanosť, umnosť, diplomatické schopnosti. Kládne si však kľúčovú otázku

a v 380-stranovej štúdiu, na ktorej pracovala tri roky, pričom v češtine či slovenčine nemala jazykové bariéry, hľadá odpoveď. Zaujímala sa totiž o to, ako sa mohol človek, ktorý vyrastal v protestantskom prostredí a päť rokov pracoval pre čs. exilovú vládu E. Beneša v Londýne, stať komunistom? A či ho k tomu viedla snaha urobiť kariéru, dostať sa k moci...

Vedecká práca sa zaoberá aj tým, či bol Clementis obeť stalinizmu, alebo v súlade so stalinistickou sovietskou politikou hrobárom demokracie. Cituje obdivuhodné množstvo zdrojov. Autorka len v tomto desaťročí vydala knihu o politickom myslení slovenského národného hnutia na prelome devätnásteho a dvadsiateho storočia, napísala prácu o Svetozárove Hurbanovi Vajanskom, o pôvode československa, písala o Vavrovi Šrobárovi, ako aj o Gustávovi Husákovi. V práci ďakuje mnohým ľuďom; kniha, o ktorej píšeme, má osobné venovanie niekdajšiemu vedeckému tajomníkovi Matice slovenskej Dr. Tomášovi Winklerovi.

Dušan D. KERNÝ

Čo je základný kameň pokoja

Eva ZELENAYOVÁ

Pápež František prijal 18. mája tohto roku Výkonný výbor Európskej federácie za život a ľudskú dôstojnosť One of Us (Jeden z nás). Predstaviteľom federácie sa podakoval za návrh a prácu, ktorá podľa neho ide proti súčasnému prúdu. Pripomenul, že „boj za život je bojom za širšiu kultúru, v ktorej treba každý ľudský život rešpektovať“.

Zakladateľ a čestný prezident federácie Carlo Casini v tejto súvislosti povedal: „Keďže na nenarodený život sa v dôsledku mimoriadnej ekonomickej nadvlády útočí, Federácia potrebuje mať úzky vzťah k Cirkvi a ráta s jej posilou.“ Tiež pripomenul, že „One of Us sa zrodilo z túžby pripomenúť zabudnutú skutočnosť, že prijatie najchudobnejších a počatých je základným kameňom pokoja“. Informácia s jasným posolstvom

prišla na Slovensko v čase, keď slovenský parlament rokoval o návrhu zákona na sprísnenie potratovej politiky. Navrhovatelia pripomínajú, že „je absurdné, aby v civilizovanej spoločnosti 21. storočia boli chránené práva stromov, lesov, psov a mačiek viac ako práva nenarodených detí“.

Argumentujú tým, že obmedzenie umelých prerušení tehotenstva je žiaduce aj vzhľadom na negatívny demografický vývoj v Slovenskej republike. Štatistiky sú neúprosné. Za posledných dvadsať rokov zomrelo na Slovensku následkom umelého prerušenia tehotenstva až 251 370 detí. Za ostatných päťdesiat rokov až 1 249 000 detí. Návrh predpokladá aj zníženie potratovej turistiky na Slovensku, najmä žien z Poľska.

Na potraty sú v spoločnosti rozličné názory. V minulosti nejst-

vovala možnosť legálne prerušiť tehotenstvo. Predovšetkým v dôsledku vplyvu Cirkvi, ktorá o ľudskom živote hovorí od momentu počatia a kategoricky ho bráni v tom zmysle, že nikto nemá právo naň siahať. Mnohé ženy sa však pod-

KOMENTÁR

robovali pokútnym interrupciám, pričom často prichádzali o život. Revolúcia v Rusku celkovo zmenila pohľad na spolunažívanie muža a ženy, a pochopiteľne aj na potrat. V povojnovom Česko-Slovensku sa mnohé vzory zo ZSSR aplikovali aj v našom zákonodarstve, a tak sa stalo, že na potrat chodili ženy ako na chlieb s maslom – takto sa o probléme vyjadrovali lekári. Liberálny potratový zákon zostal v našej legislatíve dodnes. Lebo ak aj sa nejaký návrh dostal do parlamentu,

nikdy nebola politická vôľa prijať zmenu. Muži sa vyhovárali, že je to vec žien, a tých je v parlamente zvyčajne podstatne menej než mužov. A ani všetky poslankyne nezdieľajú kresťanský prístup k interrupciám. Nábožensky založené ženy sa sotva dostanú do dilemy či dieťa porodiť, alebo potrať. Svedomie im nedovolí dieťa zabiť. A ak dosiaľ necítili podporu zo strany Cirkvi legislatívy upraviť zákon tak, aby ochránil nenarodené dieťa, v súčasnosti nastal zlom.

Pod vyhlásenie katolíckych kňazov k poslancom Národnej rady Slovenskej republiky sa podpísali niekoľkí a dokument je stále otvorený. Píše sa v ňom: „Nevyužitie príležitosti hlasovať za zlepšenie potratového zákona je porušením vážnej povinnosti kresťana katolíka a zanedbaním dobrého.“

Stránka Tlačovej kancelárie Konferencie biskupov Slovenska priniesla plné znenie spoločnej výzvy osobností a organizácií v súvislosti s rokaním poslancov NR SR o návrhu na obmedzenie potratovej praxe. Vo výzve okrem iného uvádzajú, že „kvôli totalitnej potratovej legislatíve sú už od roku 1957 nenarodené dieťa i jeho matka vystavené riziku umelého potratu.

Bezpodmienečné právo dieťaťa na život je tak podriadené posúdeniu a rozhodnutiu silnejšieho. Tým sa porušuje zásada chrániaca ľudskú integritu a dôstojnosť“. Pod dokumentom, v ktorom sa tiež uvádza, že „plná zákonná ochrana nenarodeného dieťaťa ako jedinečnej ľudskej osoby je našim politickým i občianskym dlhom, morálnou povinnosťou a najväznejšou úlohou“, sa podpísali také osobnosti ako Vladimír Krémery či Anton Chromík.

Dôležitosť ochrany dieťaťa pochopili súdni a slušní ľudia nie ako prejav politickej veľkorysosti, ale ako samotné právo na život. Aliancia za rodinu zorganizovala tichú podporu návrhu zákona pred budovou parlamentu v čase, keď sa podľa programu malo o ňom hlasovať. Bolo vidno mnoho poslancov prechádzať pomedzi účastníkov tejto demonstrácie s názvom Nemý výkrik, ale šéf strany Sme rodina Boris Kollár sa nepristavil, záujem neprejavil ani exminister kultúry Marek Madarič. No až z východu republiky sa nelenilo prísť otcovi Mariánovi Kuffovi. Lebo on v praxi uplatňuje tú zabudnutú skutočnosť, že prijatie najchudobnejších a počatých je základným kameňom pokoja. Dočkáme sa ho aj na Slovensku?

To zákerné slovíčko keby

Maroš M. BANČEJ

Každý všímavý človek už iste zaregistroval zvýšený záujem o folklór v slovenských médiách. Začalo sa to zábavnou a do istej miery aj súťažnou reláciou Zem spieva v produkcii RTVS. Súťažnou preto (s malým otáznikom), že kritériá „súťaž“ boli nastavené až rozšafne voľne, a tak dajme tomu detský folklórny spevák stál v diváckom hlasovaní proti skúsenému tanečníkovi v najlepších rokoch. Folklór, ľudový tanec, spev, slovesnosť vrátane rôznych obradov pri cirkevných či svetských príležitostiach – to všetko patrilo do korpusu národných tradícií a národného kultúrneho dedičstva. A práve slovo „národný“ pôsobilo ako spoľahlivý „repellent“ v prípade takzvaných mienkotvorných médií. No aj napriek tomu amatérske folklórne skupiny existovali, ba vznikali aj nové, festivaly na čele s vlajko-

vou loďou – Folklórnym festivalom Východná – zaznamenávali dokonca mierny nárast návštevnosti a dobrovoľní organizátori sa nedali znechutiť už takmer klasickým nedostatkom financií.

POZNÁMKA

Všetky spomínané súvislosti mohli prebehnúť v hlave návštevníka Festivalu slovenskej národnej piesne, ktorý sa konal 19. a 20. mája v Devínskej Novej Vsi. Hneď na úvod treba pripomenúť, že v prípade tohto podujatia išlo o dvadsiaty piaty ročník, takže sa dá hovoriť o solídne položených základoch k tradícii. Samozrejme, výstupom nie je masové nablýskané podujatie, ale skôr akcia komornejšieho charakteru, ktorá osloví užší okruh zapálených fanúšikov folklóru najmä

z regiónu. Svedčila o tom aj návštevnosť, kde dosť veľkú časť publika tvorili mladé rodiny s deťmi. V tejto súvislosti nesmieme zabudnúť na to, že hlavným organizátorom je miestny odbor Maticy slovenskej, čo je doslova ako vystrihnuté zo štatútu, ako má Matica napomáhať rozvoj a udržiavanie našich tradícií. Oproti tomu si vezmime vyššie spomínanú v tom kladnom slova zmysle „nabýskanú“ akciu Zem spieva. Jej celoslovenský charakter a najmä nečakanú sledovanosť a popularitu, ktorá zaskočila aj mediálnych expertov. Tí sa pri číslach sledovanosti zmohli iba na slová o vhodnom načasovaní a spoločenskom „hlade“ po podobnom type programu. Samozrejme, podstatnú úlohu zohrala otázka financií. Pokiaľ v Devínskej Novej Vsi víťala návštevníkov štandardná, tak trochu používaním ošúchaná scéna

v postaršom videom dome kultúry, tak RTVS stavilo na technicky a výtvarne vyšperkovanú bombastickú scénu, ktorá si v ničom nezdala s tými najrenomovanejšími šou programami komerčného charakteru nielen slovenskými, ale aj zahraničnými. Do toho, samozrejme, hviezdni moderátori a profesionálna propagácia vrátane televíznych trailerov, teda reklamných klipov. Propagácia Festivalu Slovenskej národnej piesne sa obmedzila na niekoľko plagátov a internetovú komunikáciu. RTVS malo niekoľko stotisícový rozpočet, ktorého väčšiu časť zhlta známa a zavedená súkromná produkčná spoločnosť, takže sa to muselo odraziť na spomínanej bombastickej reklamnej kampani a výbave scény. Organizátori z Devínskej Novej Vsi mali k dispozícii rádoovo možno skutočne pár tisíc a neplatenú skupinu zapálených organizátorov. Keby „rádiotelevízia“ nebola zlikvidovala vlastné výrobné kapacity, určite by ušetrila na masťnej faktúre od súkromnej spoločnosti. No a z ušetreného by mohli podporiť možno aj desať podobných regionálnych podujatí, ktoré by iste spestrili verejnoprávne vysielanie. Takže dvojitý úžitok. Ostáva to zákerné slovíčko „keby“.

AKO BOLO, ČO BOLO

V istom denníku sa objavil titulok *Skupina cudzincov v Prahe brutálne zmlátila čašníka. Husársky kúsok českých policajtov!* Čitatelia sa dozvedeli, že českí policajti zadržali v pondelok na pražskom letisku skupinu cudzincov, ktorí mali v sobotu večer napadnúť čašníka v reštaurácii v centre pražskej metropoly. V českej televízii Barandov nám jej majiteľ Jaromír Soukup v relácii *Týden podle Jaromíra Soukupa* ponúkol s „vypípanými“ vulgarizmami okorenenom predslove iný obraz o tejto situácii. Povedal, že väčšina z tých siedmich „idiotov“ boli boxer. Uprostred stoviek ľudí a pod dohľadom policajných kamier temer zabili človeka a pokojne nastúpili do električky číslo 14. Až potom prišla hliadka statočných policajtov. Kamery nakrútili sedem „namakaných“ dvojmetrových, ľahko identifikovateľných „debilov“. Polícia ich dolapila až po dvoch dňoch pri odchode z Česka na letisku, kde ich spoznala istá pani. Rola policie bola škandalózna. „Husársky kúsok“ sa zmenil na skutok

hodný klietky hanby. Moderátor Soukup odcitoval týždenník *Policia*, v ktorom zbabranú akciu ospravedlňovali slovami: „Čo je na práci polície dobré, to je práca tých ľudí, ktorí neobedovali, ale obiehali všetko potrebné a vypo-

nikomu neprekážalo, a tretí kontroloval časy na zaparkovaných autách, aby pri ich prekročení o pár sekúnd mohol vodičovi napariť pokutu, lebo „policajti musia zarábať peniaze“. Vzápätí odcitoval list bývalého šefa

Čecha nakupujúceho v Nemecku, kde za rovnako obalený tovar zaplatí menej a dostane vyššiu kvalitu. Všimne si, že sa v Česku rozmáha epidémia osýpok a zosmiešni lekáru presvedčujúcu rodičov, aby nedovolili očko-

politického aktivizmu“, negatívnu cenu ZLATÝ CITRÓN 2018. Jeho popularita stúpa. Viem si predstaviť, ako by okomentoval incident na stanici Tisovec-Závody, kde rušňovodiča a vlakvedúcu dobila päťica opitých neprispôsobivých spoluobčanov. Obaja utrpeli zranenia, ktoré si vyžiadali práceneschopnosť. Hovorkyňa polície uviedla: „Prípado vyšetruje železničná polícia v Lučenci ako prečin výtržníctva a ublíženia na zdraví.“ Zabudla však dodať, že policajti prišli až po hodine od začiatku incidentu.

Aj my máme miliardárov, čo vlastnia televízie a iné médiá, búrajú a stavajú štadióny, kupujú potomkom futbalové oddiely a sem-tam nevyplatia platy či odstupné zamestnancom, ktorých zo dňa na deň vykopli na dlažbu. Nemáme však Soukupa, ktorý by podporený silou svojich peňazí začal napriek všemocnému mainstreamu a slniečkarským klakotvorcom hovoriť pravdu. Možno že by ani nemusel dodávať: „Ja v tomto programe nechcem ľudí uraziť, ja si robím srandu. Možno to skúsenejší politici pochopia.“

Český miliardársky enfant terrible

Peter VALO

čuli množstvo osôb.“ Policajní hovorcovia začali neskôr tvrdiť, že bandu zloženú z holandských Turkov a Iráncov sledovali a čakali na to, kedy ich zatknú.

Soukup sa opýtal: Ako je možné, že sa tu počas incidentu, okolo ktorého sa pohybovali stovky ľudí, neobjavil ani jeden policajt? Kde bol ten, čo sedel pri kamerovom systéme? A ponúkol aj odpoveď: Jeden dával za rohom odtiahnuť zle zaparkované auto, druhý nasadzoval papuču na koleso ďalšieho vozidla, ktoré

polície, v ktorom sa rozhorčoval, že v riešení priestupkov v roku 2017 klesli oproti roku 2016 o polovicu...

Miliardár si nedáva pred ústa šnuptichel. Predstáva divákovi najväčšieho svetového špióna – facebook, čo poskytuje návody na volebné kampane, Jeana-Clauda Junckera poctí prívlastkom šéf Európskej únie pre chľast... a dodá, že aj doma majú takého pána Kalouska. Česko označí za potravinovú žumpu, čo doloží sekvenciou

vať deti. Nezabudne pripomenúť, že sa práve vďaka očkovaniu podarilo osýpky temer zlikvidovať.

Televízna rada Soukupovi vyčítala, že pri voľbách podporoval prezidenta Zemana. Vôbec jej neprekážalo, že Česká televízia a celý mainstream na neho kydali a presadzovali jeho politicky korektného konkurenta. Soukup ide „proti všem“. Kašle na to, že mu udelia „za neveriteľné konferovanie diskusných programov, ktoré sú bizarným koktejlom diletantstva a účelového

GLOSA

Keď v novembri 1989 doznal štrngot klúčov, začali sme si užívať výdobytky nastupujúceho kapitalizmu a, samozrejme, slobody a demokracie. Napríklad v televíznych programoch sa objavili čoraz dlhšie reklamné bloky a po západnej kultúre dychtiacich divákov očarili prvé, najmä juhoamerické telenovely. Pre široké vrstvy slovenského obyvateľstva bolo rozkošou sledovať intrigy medzi rodinami zámožných rančerov, najmä keď sa do nechutne bohatých mladých dedičov zaľúbili chudobné, ale pekné vychovávateľky či predavačky kvetín...

Tváre na prenájom

Touto cestou sa vybrala verejnoprávna televízia, drasticky obmedzila pôvodnú tvorbu, a tak postupne, no neodvratne pre hereckých hrdinov nežnej revolúcie neboli úlohy, a teda ani honoráre. S príchodom prvej komerčnej televízie sa situácia nezlepšila. Komerčné médiá stavili najprv na takzvané „reality šou“. To znamená, že do uzavretého priestoru vtesnáte niekoľko viac či menej psychicky labilných ľudí, pridáte kamery a sledujete daných jedincov ako zvieratká v teráriu. Opäť nič pre hercov. Tí boli nútení zarábať si aspoň dabovaním spomínaných nekonečných slaboduchých seriálov. Ale ich čas predsa len prišiel. Nastal s príchodom televíznych seriálov, ktoré doslova ovládli obrazovky vo všetkých žánroch. Od komediálneho žánru cez takzvaný spoločenský, teda „zo života“, až po kriminálny. Na jednej strane to bola už takzvaná rana z milosti pre intelektuálne schopnosti slovenských voličov, na strane druhej to umožnilo vznik ženských a mužských seriálových celebrit a najmä herci konečne zarábali: zarábali podstatne viac ako v materských divadlách, v ktorých sa platy skutočne pohybujú v symbolických rovinách. Materské divadlá ani neprotestovali, že ich divadelné hviezdy predávajú svoj talent v jednom stupidnom seriáli za druhým, keďže časť divákov neprichádzala na predstavenia klasikov kvôli veľkým hereckým výkonom a ešte väčším myšlienkam svetových dramatikov, ale preto, aby si mohli takpovediac „in natura“ obzrieť svojich miláčikov z televíznej obrazovky. Potom ste mohli napríklad po predstavení Shakespeareovskej klasiky Rómeo a Júlia počuť nasledujúci dialóg: „A ktorá to vlastne bola tá Júlia?“ – „Neviete? To bola Sandra zo seriálu Vášnivý motorest. No predsa tá barmanka, ktorá sa zaľúbila do toho ženatého slizkého gynekológa Šmátrala...“ No a od tejto divadelnej hereckej schizofrénie je už iba krôčik k tomu, aby niektorí herci začali „vystupovať“ aj na našich námestiach, napríklad keď si ich niektoré že vraj „spontánne ľudové hnutie“ vyberie ako „hovorcov“. Nie nadarmo občas kontroverzný spisovateľ Ľubo Feldek napísal ešte v sedemdesiatych rokoch báseň Herci, v ktorej píše: „Zabudli hneď, / že od malička kvôli cudzím ideám / mávali hlavy vhodne upravené, čiže prázdne.“ A v závere prorocky dodáva: „Beda národu, ktorému mysliteľov nahradili herci.“

Marek DANKO

Primátor Turčianskych Teplíc Igor HUS o historickom gymnáziu Aby sme nedokončili zámery maďarónov

Zhovárал sa Viliam KOMORA – Foto: archív autora

Keď naši predkovia v roku 1869 zakladali v neľahkých podmienkach v Kláštore pod Znievom jedno z prvých troch slovenských gymnázií, verili, že bude poskytovať možnosť vzdelania aj pre deti z chudobnejších slovenských rodín. A naozaj, počas prvých piatich rokov existencie sa v jeho laviciach vystriedalo takmer sedemsto študentov z celého Slovenska. Následkom tvrdej maďarizácie boli však všetky tri gymnáziá v roku 1874 zatvorené. Neskôr opäť ožili a našli svojich nástupcov v Martine, v Revúcej a štafetu gymnáziá v Kláštore pod Znievom prevzalo v roku 1959 gymnázium v Turčianskych Tepliciach. Toľko história. Príslušné orgány teraz uvažujú o ukončení vzdelávania v rámci osemročného štúdia v tamojšom Gymnáziu Mikuláša Galandu. Známe kúpeľné mesto, ale aj obce celého okresu však chcú túto formu vzdelávania zachovať. Podporu tomuto úsiliu vyjadřila aj Matica slovenská. S primátorom Turčianskych Teplíc Igorom HUSOM sme sa porozprávali o aktuálnom dianí a možnostiach záchranu a zachovania existencie spomenutého gymnáziá.

• **Predseda MS Marián Gešper podporil úsilie mesta Turčianske Teplice, MO MS, Únie žien Slovenska a gymnáziá v Turčianskych Tepliciach na zachovanie osemročného štúdia na Gymnáziu Mikuláša Galandu. Prečo je zachovanie tohto štúdia dôležité?**

Odpoviem slovami predsedníčky MO MS Turčianske Teplice doc. RNDr. Jaroslavy Brinckovej, CSc., že je to z dôvodu zachovania vzdelanosti v našom meste, ale v širšom meradle aj celého regiónu. Ak by došlo k zrušeniu osemročného štúdia, tak je veľmi reálne, že v budúcnosti by došlo k redukcii a zrušeniu aj štvorročného štúdia, a teda aj zániku gymnáziá celkom. Týmto by takmer u nás zaniklo stredoškolské vzdelávanie. Ďalšia stredná škola – Stredná pedagogická a sociálna akadémia, je totiž špecializovaná stredoškolská inštitúcia, kde študujú dievčatá zo širšieho regiónu a len v menšej miere aj z horného Turca.

INTERVIEW

• **Mesto Martin je však od Turčianskych Teplíc vzdialené len asi dvadsaťpäť kilometrov ...**

Zrejme práve toto mohli byť dôvody, aby sa podporila likvidácia tohto štúdia, resp. tieto dôvody sa uvádzajú. Zabudlo sa pritom na to, že okres Turčianske Teplice pokračuje ďalších takmer dvadsať kilometrov opačným smerom, ako aj na to, že sú aj iné obce v jeho okolí. Ak k tomu uvedieme, že na cestu do školy treba použiť hromadnú dopravu, tak na ceste do Martina treba prestupovať. Je azda jasné, že pre deti vo veku od

Patronátne gymnázium v Kláštore pod Znievom už svoju vzdelávaciu kapitolu uzavrelo a pedagogickú štafetu od neho prevzalo v roku 1959 gymnázium v Turčianskych Tepliciach, ktorému tiež hrozí „zatvorenie“ bez ohľadu na jeho historickú postać.

jedenásť rokov nie je takéto denné cestovanie práve prospešné. Alebo to povedzme priamo, že to nie je vôbec vyhovujúce.

• **Vaše argumenty sú racionálne a pochopiteľné. Pokiaľ k tomu doplníme aj to, že škola nie je len miestom výchovy a vzdelávania, ale má aj širší, nazvime to kultúrno-spoločenský význam, tak argumentov je viac na vašej strane ako na strane zástancov likvidácie tohto štúdia vo vašom meste.**

Pochopiteľne. Sú to aj iné aspekty a argumenty – práve tie,

ktoré ste spomenuli. Voľnočasové aktivity, sociálne aspekty, ako napríklad spolupráca detí, žiakov a škôl so seniormi či celkovo pôsobenie mladých ľudí a vzdelanosti pre daný región. Práve toto sú dôvody, ktoré si reálne uvedomujeme a spomenula ich práve doc. J. Brincková a veľmi aktívne sa k tomu pripojila aj predsedníčka miestnej organizácie Únie žien Slovenska Anna Dubovcová. Ale sú to aj dôvody, aby sa aj v takýchto menších okresoch zachovala vzdelanost', a nielen všetko „prenášať“ do väčších miest!

O ČOM JE REČ

Svet zastihla smutná správa: v New Yorku zomrel vo veku osemdesiatpäť rokov jeden z najvýznamnejších amerických spisovateľov Philip Roth, autor mnohých slávnych románov, ako napríklad Portnoyov komplex či Druhý život. Roth debutoval románom Zbomhom, Kolumbus. Za román American Pastoral sa stal laureátom Pulitzerovej ceny. V roku 2011 mu udelili významnú Man Bookerovu cenu. Roth bol známy aj u nás, patril medzi veľkých propagátorov východoeurópskych spisovateľov, ktorých presadzoval na Západe a v USA, viackrát navštívil Prahu. Bol jedným z prvých autorov, ktorému udelili Cenu Franza Kafku. Teda laureát par excellence, spisovateľ svetových kvalít sa odobral do umeleckého neba. Tiež nezabudnime dodať, že Philip Roth patril medzi tých svetových spisovateľov, ktorí by si boli zaslúžili Nobelovu cenu za literatúru. Napokon tento rok by aj tak bol márne čakať. Švédská akadémia v máji oznámila, že Nobelovu cenu za literatúru v roku 2018 neudelí. Príčina neudelenia sú viac-menej známe – pre škandal a vnútornú krízu odstúpila šéfká Švédskej akadémie Sara Daniusová. Svoje rozhodnutie oznámila po

schôdzke členov akadémie, ktorá vyberá laureátov Nobelovej ceny za literatúru.

Nobelovu cenu udeľuje už od roku 1901 Švédská akadémia na základe poslednej vôle švédskeho vedca a priemyselníka Alfreda Nobela, vynálezcu dynamitu. Vo

Výbušná Nobelova cena

Peter ŠTRELINGER

všetkých oblastiach, v ktorých sa cena udeľuje (fyzika, chémia, medicína, literatúra a Nobelova cena za mier), je považovaná za najprestížnejšie ocenenie. Od roku 1902 väčšinu cien odovzdáva švédsky kráľ na slávnostnom večere v Štokholme, ktorý sa koná 10. decembra v deň výročia smrti Alfreda Nobela. Nobelova cena za mier sa odovzdáva v ten istý deň v Oslo. Každý držiteľ Nobelovej ceny má okrem medaily a diplomu nárok na finančnú odmenu, ktorá v súčasnosti činí okolo osem miliónov švédskych korún. Na udeľovanie cien dohliada správny orgán. Nominácie a hlasovanie výboru je tajné na päťdesiat rokov. Počas histórie udeľovania Nobe-

lových cien štyri osobnosti získali po dve Nobelove ceny. Azda najznámejšia z nich je Maria Curie-Sklodowska, ktorú ocenili v roku 1903 za fyziku a Nobelovu cenu za chémiu získala v roku 1911. U nás poznáme aj dvoch českých nositeľov Nobelovej ceny

– v roku 1959 ju získal za chémiu Jaroslav Heyrovský a v roku 1984 básnik Jaroslav Seifert za literatúru. Ak už spomíname Seiferta, vráťme sa ešte k Nobelovým cenám za literatúru. Iste všetci súhlasíme – a je to aj v duchu morálneho odkazu Alfreda Nobela – udeľenie Nobelovej ceny by malo byť nespochybniteľné. Diela laureáta by mali poznať čitatelia nielen doma, ale v bohatých prekladoch vlastne na celom svete. Nebudme skromní – aj slovenská literatúra má a mala svojich veľkánov, ktorí by si boli zaslúžili toto ocenenie. A nemyslím v tejto chvíli iba na Hviezdoslava, Kukučina, Ivana Kraska, Timravu a ďalších klasikov, ktorí žili a tvorili

Primátor Turčianskych Teplíc Igor HUS sa zasadzuje za zachovanie gymnáziá v meste a víta aj podporu vedenia Matice slovenskej, ktorá sa pridáva k jeho iniciatíve.

• **Azda najväznejší protiarument je ten, že to je len prvý krok na neskoršiu celkovú likvidáciu gymnáziá v Turčianskych Tepliciach...**

Môžeme predpokladať, a to veľmi reálne, že ak by zaniklo osemročné štúdium na tejto škole, tak o rok, resp. o dva by zaniklo aj štvorročné. Pravdaže, argument by bol podobný ako dnes, že nie je jeho opodstatnenosť, keďže je málo žiakov. Lenže takto časom bude určite dochádzať k postupnému úbytku študentov. Paradoxom je, že vo väčších mestách je to práve opačne, tam sa takéto likvidáčne zámery nepresadzujú takýmto spôsobom.

• **Treba tiež spomenúť, že práve „vaše“ gymnázium je nástupcom prvého slovenského katolíckeho gymnáziá v Kláštore pod Znievom. Bolo by asi veľkou hanbou, ak by sme dokončili zámery maďarónov a sami si zlikvidovali historicky jedno z prvých troch slovenských gymnázií na území Uhorska.**

Áno, toto je fakt, skutočne takto vznikla predchádzajúca škola. Niekďajšie gymnázium z Kláštora pod Znievom sa v roku 1959 akoby presídlilo do nášho mesta. S predsedom Matice slovenskej JUDr. Mariánom Gešperom, ktorému veľmi srdečne ďakujeme za podporný list na záchranu „nášho“ gymnáziá, sme hovorili aj na túto tému. V školskom roku 2018/2019 už prvý ročník definitívne neotvoríme. Ale pevne verím, že aj s pomocou zástupcov Matice slovenskej sa dosiahne zmena stanoviska ministerstva školstva a o rok budeme môcť prvý ročník opäť otvoriť.

v období, odkedy sa udeľuje Nobelova cena. Spomeňme si aj novodobejšie snahy. V čase, keď som pracoval na Zväze slovenských spisovateľov (1976 – 1989), predkladali sme do Štokholmu návrhy na udeľenie Nobelovej ceny pre básnika Milana Rúfusa a neskôr po prevrate aj pre Ladislava Ťažkého. Ani jeden z nich sa ocenenia nedožil. Problémom vždy bolo, že naša nevelká literatúra nemala dostatok prekladov vo svetových jazykoch. Vo Švédskej akadémii a grémiu na udeľovanie Nobelovej ceny sa lobovalo aj diplomatickou cestou. Žiaľ, dosiaľ neúspešne. Nominácie vždy bývali tajné a meno nového laureáta sa verejne dozvedela až pred samotným udeľením ceny. Až donedávna, kým neprepukol škandal okolo predčasného vyzradenia laureátov a sexuálneho obťažovania. Švédske noviny Dagens Nyheter napísali, že osemnásť žien obvinilo zo sexuálnych útokov manžela členky Švédskej akadémie Jeana-Claudea Arnaulta. Ten údajne vyzradil aj meno laureáta Nobelovej ceny za literatúru. Urobil to viackrát, naposledy v roku 2016 meno Boba Dylana. Na povrch vyšli aj machinácie okolo udeľovania grantov a štipendií v nadácii Forum, ktorú spravoval práve Arnault s manželkou Katarínou Frostensonovou.

Oslavy víťazstva nad nacizmom v druhej svetovej vojne rozdelili Ukrajincov

Promajdanské elity hrajú s cudzím scenárom

Martin JARINKOVIČ – Foto: archív SNN

Spomienka na koniec druhej svetovej vojny opätovne rozčerila hladinu verejnej mienky u našich východných susedov. Po celom území Ukrajiny sa uskutočnili spomienkové podujatia sprevádzané väčšími či menšími stretmi priaznivcov i odporcov osláv Dňa víťazstva. Deviaty máj tak opäť v plnej protirečivosti ukázal vnútornú rozpoltenosť Ukrajiny.

Krajina od svojho osamostatnenia zápasí s ťažkým bremenom komplikovaného historického vývoja, ktorý prakticky stvoril dve paralely vedľa seba existujúce Ukrajiny oddelené Dneprom. Napriek tomu, že Ukrajina je druhým najväčším štátom Európy a Ukrajinci patria k jej početnejším populáciám, vnútorná nejednota, blízkosť, ako aj väzba na veľkého ruského suseda dosiaľ komplikujú úsilie o vytvorenie jednotného ukrajinského povedomia.

DVA SVETY

Cesta Ukrajiny prítom nebola jednoduchá ani priamočiara. Podľa toho, ktorý politický tábor bol pri moci, sa vedenie štátu vracalo k sovietskym tradíciám, či sa usilovalo vytvárať novú štátnu tradíciu postavenú na ukrajinskej národnej pamäti a povedomí. Najhorší scenár bol nekompromisne nanútiť svoju vôľu druhému. To sa, žiaľ, stalo na Majdane a prinieslo vojnu na Donbase, ktorá spôsobila priam nezvratiteľné oddelenie dvoch „ukrajinských svetov“, z ktorých ten jeden sa vždy sám považoval skôr za „ruský“. Nečudo, že aj otázka štátneho sviatku, venovaného ukončeniu druhej svetovej vojny, odráža tento vnútorný ukrajinský rozpor.

Pomajdanská Ukrajina v úsilí čo najviac sa vzdialiť od nenávideného Ruska začala prijímať rôzne, viac či menej produktívne opatrenia sledujúce tento cieľ. Popri Jaceňukovom plote na hranici nová moc začala obmedzovať ruské televízne vysielanie, zakazovať ruské filmy, čiže obmedzovať používanie ruštiny vo verejnom priestore, ako aj pracovať na posilnení postavenia ukrajinského jazyka. Nová Ukrajina zakázala komunistickú stranu a propagáciu komunistického symboliky. V roku 2015 Verchovna rada Ukrajiny schválila

Ukrajina prežíva schizofrenickú súčasnosť plnú drám a spoločenského nepokoja

rozhodnutie, podľa ktorého si Ukrajina namiesto tradičného sovietskeho Dňa víťazstva 9. mája bude víťazstvo nad nacizmom pripomínať podľa západného vzoru 8. mája, ktorý dostal status štátneho sviatku ako Deň pamäti a zmierenia. Toto rozhodnutie, zasahujúce pomerne citlivú problematiku, ešte viac rozdelilo ukrajinskú spoločnosť. Zbúrало od sovietskych čias hlboko vžitú tradíciu a vyvoláva silné emócie, ktoré sa priamo týkajú rodinnej histórie každého Ukrajinca. Nebolo totiž sovietskej rodiny, ktorej by vojna nevytrhla zo života niekoho blízkeho.

DVA SVIATKY

Ukrajina tak slávi dva sviatky, najprv ten štátny a o deň neskôr tradičný, ľudovo vžitý. Štátom organizované spomienkové podujatie rámcovo pripravil prezident Petra Porošenka, ktorý vyzdvihol prínos Ukrajiny a ukrajinského vojaka k víťazstvu nad nacizmom. Súčasťou štátom organizovaných

osláv bola výstava v Kyjeve pod holým nebom, ktorá na osudoch bojujúcich vojakov ukazovala paralely medzi bojom za oslobodenie od nacizmu a súčasťou tzv. antiteroristickou operáciou na východe Ukrajiny. Prezident Porošenko šiel ešte ďalej, keď vyzdvihol potrebu pripomínať spätosť pokolení ukrajinských vojakov bojujúcich v radoch Červenej armády, v radoch Ukrajinskej povstaleckej armády, ako aj v rôznych formáciách zapojených do súčasnej vojny na východe krajiny.

Táto téza v princípe vyjadruje súčasný oficiálny ukrajinský postoj. Kým 8. máj prebehol bez väčších kontroverzií a možno aj záujmu, o to väčšie rozpory sprevádzali nasledujúci deň. Po celej Ukrajine sa uskutočnili pochody podľa vzoru ruského „Nesmrtelného pluku“. Deň víťazstva sprevádzali aj už tradičné potýčky. Sympatizanti rôznych ukrajinských nacionalistických organizácií sa usilovali tieto pochody narušovať, pričom polícia mala všade plné ruky práce

a došlo aj k zatýkaniu účastníkov, ktorí napriek ukrajinskej legislatíve, ktorá zakazuje propagáciu sovietskej symboliky, niesli červenú „vlajku víťazstva“ či jurajské stužky. Pietu sviatku nenarúšali iba fyzické ataky. Svojrôznou paródiou na Nesmrtelný pluk sa v Kyjeve predstavila recesistická skupina „Demokratická horda“ s podobizňami rôznych sci-fi komixových hrdinov.

DVE TVÁRE

Napriek všetkému 9. máj má na Ukrajine stále množstvo sympatizantov, a nielen medzi proruskými či prokomunistickými orientovanými občanmi. Svoj pozitívny postoj a úctu k tradičnému sviatku vyjadril na TV kanáli 112 Ukrajina napríklad uznávaný komentátor Dmitrij Gordon, ktorý sa nikdy netajil svojim kritickým postojom k prezidentovi Putinovi a ruskej politike voči Ukrajine. Rozumný hlas do celospoločenskej diskusie priniesol Dmytro Snehirjov z občianskej iniciatívy Správna vec, ktorý v TV kanáli Zik vyzdvihol prínos Ukrajiny k víťazstvu, za ktoré podľa neho zaplatila v prepočte na počet obyvateľov najvyššiu cenu tvoriacu štyridsaťpäť percent z celkových strát ZSSR. Podľa Snehirjova pri súčasnom prerozdelení ukrajinskej politickej scény sú proukrajinské sily „nútene“ stotožňovať sa s rétorikou UPA, kým druhá strana hrá na tradíciu 9. mája monopolizovanú Stranou regiónov. Ukrajina a rozumná vláda by však nemali dopustiť takéto delenie na základe politicko-geografických preferencií. Na Ukrajine by mal byť podľa neho len jeden štátny sviatok, a to 9. mája na Deň víťazstva, tak ako je väčšina populácie zvyknutá.

Treba mu dať za pravdu. Zasepenosť pomajdanských elit, usilujúcich sa silou-mocou odlišiť od Ruska, prináša nezriedka kontraproduktívny efekt a namiesto dosiahnutia silenej jednoty ešte viac zvyrazňuje vnútornú trhlinu medzi dvoma „ukrajinskými svetmi“. Odmietaním 9. mája odčudzuje Ukrajincom sviatok víťazstva, ku ktorému majú, vzhľadom na obrovské obete, ktoré položili na oltár slobody (aj vinou stalinského režimu, ktorý zámerne decimoval ukrajinský národ), plné právo sa hlásiť. Tak ako majú právo pripomínať si tento deň nie podľa cudzieho, ale podľa vlastného scenára.

Od roku 2020 počítame s vyrovnaným štátnym rozpočtom, potrebujeme si skôr čo najmenej požívať na finančných trhoch, keďže štátne dlhopisy budú stále drahšie, a preto by sa mali aj tieto argumenty zohľadňovať pri terajších návrhoch na zastropovanie veku nároku na starobný dôchodok.

NAJPRV LEGISLATÍVA

Verejné financie však pre niektorých terajších politikov, ale aj odborárov sú ako lanské snehy. Ak sa napokon prijme taký ústavný zákon, treba otvorene občanom povedať, že vláda bude musieť podľa výpočtov Rady pre rozpočtovú zodpovednosť ročne ušetriť jedno percento HDP, teda okolo osemsto miliónov eur najmä vo verejnom a v štátnom sektore. Podobný názor má aj slovenský minister financií Kažimír, ktorý povedal, že ak sa prijme ústavný zákon o zastropovaní veku nároku na dôchodok, tak do príslušných odstavcov ústavného zákona treba zapísať, že o desať rokov dôjde k prehodnoteniu všetkých faktorov, ktoré majú vplyv na stanovenie veku nároku na dôchodok, ako aj mechanizmus jeho výpočtu zo štátneho dôchodkového deficitu verejných financií. Preto by sa najprv patrilo občanom povedať, kde a ako chce túto obrovskú sumu ušetriť a až potom v parlamente diskutovať o zabetónovaní veku nároku na odchod do dôchodku. Ako najschodnejšie riešenie sa ukazuje iné percentuálne prerozdelenie dôchodkových odvodov zamestnancov a zamestnávateľov medzi štátny a kapitalizačný dôchodkový pilier z jednoduchého dôvodu. Štátny dôchodok totiž podlieha starnutiu občanov, zatiaľ čo kapitalizačný pilier podlieha výnosom z investovaných peňazí, a preto záleží len na budúcom dôchodcovi, do ktorého fondu bude svoje odvody investovať.

Pripravuje sa ústavné ukotvenie veku nároku na starobný dôchodok

Kedy konečne na zaslúžený odpočinok

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

V roku 2012 slovenský parlament schválil dôchodkovú reformu týkajúcu sa veku nároku na starobný dôchodok. Podľa nej sa od roku 2017 zvyšuje vek odchodu z prvého priebežného dôchodkového štátneho piliera v závislosti od predĺžovania priemerného veku dožitia budúcich dôchodcov bez horného vekového ohraničenia. A tak sa vek nároku na dôchodok zvýšil z pôvodných šesťdesiatich dvoch rokov v roku 2016 o sedemdesiatšesť dní v roku 2017, o ďalších šesťdesiattri dni v roku 2018 a v roku 2019 sa bude do dôchodku odchádzať vo veku šesťdesiatdva rokov a dvestojeden dní.

Takéto posúvanie času, keď si človek môže po odpracovaných rokoch vydýchnuť a pobrať sa na zaslúžený odpočinok, sa z pochopiteľných dôvodov nepáči nikomu, a to takým, čo aj po dosiahnutí veku nároku na dôchodok chcú pracovať.

Predĺžovaním terajšieho veku odchodu do dôchodku šetríme verejné financie, menej peňazí sa presúva zo štátneho rozpočtu na dôchodkový účet v Sociálnej poisťovni a tiež sa vykrývajú chýbajúci zamestnanci na pracovnom trhu.

AKÉ ZASTROPOVANIE?

O tom, že vek nároku na dôchodok treba raz ohraničiť, sa už nepochybuje, ale prečo práve dnes sa o tejto citlivej politickej otázke už začalo hovoriť, keďže navrhované „zastropovanie“ šesťdesiatpäť rokov pre mužov a šesťdesiattri rokov pre ženy sa podľa terajšieho spôsobu predĺžovania veku nároku na starobný dôchodok bude týkať až rokov 2035 až 2038? Odpoveď treba hľadať v rozvíjajúcej politickej situácii, teda v bližiacich sa komunálnych a parlamentných voľbách, keď sa politické strany usilujú o voličské hlasy tých najstarších, ktorých počet neustále pribúda.

Ktorá z politických strán však vie zodpovedne povedať, aká bude ekonomická situácia v eurozóne, a teda aj na Slovensku, ako sa bude vyvíjať slovenský trh práce, ktorý starne, čo priemerné platy a odvody, ako treba prerozdeliť doterajšie percentá odvodov medzi prvým a druhým pilierom a ako viac motivovať šetrenie aj v treťom a možno aj v ďalších pilieroch? So zmenou veku nároku na starobný

dôchodok treba vždy vidieť dosah na verejné financie, keďže za dôchodcov platí zdravotné odvody štát, a napokon to najdôležitejšie, ako sa bude kompenzovať menej odpracovaných rokov, čo je jeden z parametrov terajšieho výpočtu penzie na budúcu výšku starobného dôchodku, čo sa napokon týka aj žien, u ktorých sa navrhuje vek nároku na dôchodok o pár rokov nižšie.

BESEDNICA

Aby som mal radosť, dostal som nový telefón, nahradil mi jednoduchú nokiú, ktorá ma sprevádzala pätnásť rokov. Telefón má umelú inteligenciu, asi moja vlastná už rokmi nestačí, špičkový aparát a objektív, automatiku s úložným priestorom a kadejakými vymoženosťami, prepojením so všetkým počítačovým, čo mám v domácnosti, alebo so sebou. Hneď som hrdo zvládol rôzne aplikácie, ich aktivizáciu alebo naopak deinstaláciu, o program nepretržitých spojení s celou Európskou úniou sa mi postaral operátor.

Hlavná surovina

Aby som ušetril v slove i obraze, hneď som si aktivizoval whatsapp, ktorý je zadarmo. A, samozrejme, som si zaviedol do bytu wi-fi, aby som ušetril na prenose mobilných dát a na wi-fi sa napájam zadarmo všade, kde to len ide, a ide to skoro všade. Namiesto toho však, aby sa mi otvoril nový svet, ten sa zúžil na plochu obrazovky telefónu. Všade som dosiahnuteľný, nemám ani súkromie, telefón sa neprestajne ozýva...

Neobťažoval by som čitateľa týmto mojim problémom, keby sa mi neprestajne neozývala služba s uvedením presnej adresy v New Yorku, že aké robím zaujímavé fotografie a aké oná služba z toho robí zaujímavé koláže. Upozorňuje ma na to niekoľkokrát do týždňa. Najprv som si myslel, že je to preto, lebo prvé fotografie som robil s hlavným hercom filmu o Dubčekovi. A Dubček je svetoznámy, tak preto. A hádam si ma vylovili práve preto. Ale omyl, zrejme jednoducho majú prehľad o všetkom, čo fotografujem. Podobne presná adresa z úložiska dát, ako aj mojej bytovej adresy a čísla chodiaceho (mobilného) telefónu sa mi ukázala v jednom zo štátov v USA. Podobne telefón sleduje, kade chodím a hlási mi počasie buď v Bratislave, alebo v Petržalke či na Záhori, a vôbec, sledujú, kde sa aparát nachádza.

Nejde o mňa, ale ide o ochranu dát. Celosvetový škandal je taký, že Európska únia si pre zneužívanie dát pozvala (predvolala) do Európskeho parlamentu 22. mája Marka Zuckerberga, šéfa Facebooku, lebo sa ukázalo, že dáta vyše 377 miliónov občanov EÚ nielenže nie sú chránené, ale sú vystavené priamej hrozbe zneužívania. A Facebook ich nechráni alebo ich chráni veľmi nedostatočne. Zuckerberg sa pred Európskym parlamentom ospravedlnil a slúbil nápravu, ale nič v podstate nepovedal. Ak mám veriť Angele Merkelovej, údaje, dáta sú hlavná surovina 21. storočia. Preto EÚ práve teraz zaviedla všeobecné nariadenie na ochranu osobných údajov. Do slovenčiny s tým prenikla nová, po anglicky sa vyslovujúca skratka GDPR (General Data Protection Regulation). V máji to vstúpilo do platnosti a nijaký údaj sa bez súhlasu nesmie ukladať, použiť, a ak niekedy dáte na to súhlas, musíte mať možnosť odvolať ho a všetko musí byť napísané ľahkým zrozumiteľným jazykom. Len neviem, či to ten môj telefón vie.

(ddk)

REPORT

Obec Hranovnica v hranovnických dolinách nezabúda na svojich významných rodákov. V marci tohto roka na obecnom úrade privítal starosta obce Vladimír Horváth s predstavenstvom vzácných hostí – blízkych príbuzných pána profesora Jozefa Štolca (1908 – 1981): jeho dcéru PhDr. Eleny Marečkovú-Štolcovú, ktorá žije v Brne, a syna MUDr. Svorada Štolca, DrSc., z Bratislavy, tiež ďalších bližších i vzdialenejších príbuzných, aby si všetci spoločne s úctou pripomenuli sto desiate výročie narodenia tohto významného slovenského jazykovedca.

Hranovnica moja, jak se mi beleje...

Na pohostinnej pôde obecného úradu v Hranovnici spomienkovou slávnosťou sprevádzala prítomných jeho pracovníčka Zdena Benková. Pri tejto milýj príležitosti sa prihovarili viacerí rečníci – starosta obce, jeho zástupca Ing. Martin Valluš i vzácní hostia. MUDr. S. Štolc vyzdvihol hodnotu kresťanského výchovy a následného vzdelania, ako aj celoživotnej vedeckej práce svojho otca. Jeho formovanie v Hranovnici uprostred svojich rovesníkov a rodákov, ktorí mu ostali v srdci a v pamäti po celý život. Jeho všestrannosť, najmä prvoradosť materinského jazyka a jeho všeobjímajúcu nenahradiťelnosť. Ako pripomenul, profesor Štolc bol obdarený viacerými talentmi, výtvarným citom a prejavil sa aj ako vnímavý i aktívny veršovník.

Súčasťou spomienky bol aj pietny akt so vzdaním úcty a položením vencov vo vestibule obecného úradu, keďže spomienke neprišlo počasie. Tie potom neskôr prišli k jeho pamätnej tabuli na budove obecného úradu. Program spestrila aj miestna spevácka skupina Lučka populárnou piesňou Hranovnica moja, jak se mi beleje. Vyznanie významnému rodákovi predniesol PhDr. Peter Róth, PhD., organizátor spomienky, aj riaditeľka miestnej ZŠ Mgr. Lubica Šířová, ktorá upriamila pozornosť na tradíciu regionálnej školskej súťaže Štolcova Hranovnica. Jej desiaty jubilejný ročník sa uskutoční v októbri tohto roka. Sviežo vyzneli aj Štolcove verše v podaní žiacky tejto školy.

Spomienkové popoludnie, prizdobené úprimnou pohostinnosťou miestnych a hranovnickými pesničkami, ubiehalo veľmi príjemne, čo ocenili blízki pána profesora aj všetci účastníci. Bola to skutočná oslava slovenského jazyka a jeho veľkého zveľaďovateľa a milovníka.

Za Maticu slovenskú odzneli slová, že popri ochrankyni tradičných hodnôt je tiež strážkyňou národného jazyka ako puta najpevnejšieho, ktoré nás Slovákov spája po celom svete svojou zrozumiteľnosťou a čitateľnosťou. Niet pre národ väčšej hodnoty, ako je slovenská materinská reč, ktorú kultivoval a miloval i pán profesor. Preto mu patrí naša vďaka. Vďaka aj Hranovničanom, verným svojim koreňom, že udržiavajú pamäť na svojho vzácného rodáka.

Ludmila HREHORČÁKOVÁ

Kroje sú vyhľadávaným zberateľským artiklom, ale lákajú aj podvodníkov Poznajme, odkiaľ sme prišli a kam kráčame

Zhovárал sa Štefan ZLATOŠ – Foto: archív I. B.

„Slovensko je úžasná krajina s fantastickými ľuďmi... Máme svoje choroby, ale taká krásna príroda, koncentrácia ľudovej kultúry a rozmanitosť na takom malom teritóriu sa vo svete len tak ľahko nevidí... Vážme si ľudí, ktorí nie sú mediálne viditeľní, málo o nich vieme.“ To povedal v nasledujúcom rozhovore pre SNN človek zo sveta peňaží, ale aj ľudovej kultúry a folklóru Imrich BÉREŠ.

• **Ste milovník, súčasne archívár i propagátor a mecenáš folklóru. Ako na vás zapôsobila informácia, že máme na Slovensku základnú školu (v Trenčíne), kde do bežnej výučby zaradili predmet folkloristika?**

Zaradenie tohto predmetu do výučby detí si veľmi vysoko cením. Jedným dychom však musím dodať, že verím, že nepôjde o prvú a zároveň poslednú lastovičku v tejto oblasti. Podľa mňa by totiž mala mať svojich nasledovníkov. Deti by mali o folklóre určite vedieť viac.

• **Ľudové umenie – najmä tvorba krojov, je jeden z našich slovenských unikátov. Podľa informácií z prostredia našich zahraničných krajanov by to dokonca mohol byť aj úspešný exportný artikel – kroje sú stále viac žiadané. Podpora štátu do tejto sféry je však takmer nulová. Nie je to škoda?**

Dostalo sa mi do uší viacerých informácií a indícií, že veľa originálnych krojov sa stalo doslova obeťou priekupníkov. Za lacné peniaze ich na Slovensku vykúpili a následne ich veľmi úspešne a najmä drahšie predali do zahraničia. Dá sa povedať, že až na zopár výnimiek naozaj poctivých zberateľov krojov, ktorí ich zachovávajú a reštaurujú pre ďalšie generácie, si niektorí urobili zo zberateľstva veľmi výnosný obchod. Cez internet a sociálne siete predávajú kroje do zahraničia. Mnohé skvosty sú už dávno nenávratne preč a prakticky sú nezachrániteľné. To, že sa štát o túto sféru nestará, je smutné. Ale na druhej strane rozumiem, že sú aj iné priority, napríklad kvalita života ľudí, vek odchodu do dôchodku či minimálna mzda. Pri nich sa iné oblasti, ako šport, hendikepovaní ľudia či kultúra, žiaľ, dostávajú na vedľajšiu koľaj. Dovolím si však tvrdiť, že sa nám to v budúcnosti vypomstí.

• **Kroje, folklór, naša krajina – to sú fenomény, ktoré sa podieľajú na tvorbe našej identity, nášho sebaurčenia – v žiadnom z rozvojových programov či v oficiálnych dlhoročných stratégiách sa však nespomínajú takmer ani slovom. Nie je to krátkozraká kultúrna politika štátu?**

Usilujem sa sa rozumieť prioritám štátu, ale ekonomika a sociálne veci nie sú naozaj všetko. Slovenský národ a národnosť, ktoré v našej krajine žijú, musia poznať, odkiaľ sme prišli, kto sme a kam kráčame. Našťastie vidieť, že v ostatnom čase si ľudia renesanciu folklóru uvedomujú. Je to dedičstvo našich predkov, ktoré si musíme zachovať, aby sme nestratili svoju identitu.

• **Vaša osobná prítomnosť na mnohých folklórnych podujatiach nám dáva právo spýtať sa – ako vy vnímate vzťah našich občanov, najmä mladšej generácie, k našim kultúrnym tradíciám a ich udržiavaniu?**

Často čítame štatistiky, najmä športové, koľko detí týždenne vybehne na futbalové trávniky alebo vykorčuľuje na hokejové plochy. Tieto čísla nespochybnujem. Ale na druhej strane neexistujú informácie, koľko folkloristov účinkuje v detských folklórnych súboroch, mládežníckych súboroch, amatérskych zoskupeniach, dedinských skupinách či profesionálnych telesách, ktoré

kultúru a folklór udržiavajú. Nie je to však pre peniaze, je to skôr iba vďaka entuziazmu, vďaka láske k tradíciám a vďaka tomu, že sa vždy nájdu „blázni“, ktorí sú do folklóru zamilovaní. Neberú to ako svoju povinnosť, ale ako svoj vklad do rozvoja kultúry

Hovorí sa, že národ, ktorý nepozná svoju kultúru a históriu, nemá ani svoju budúcnosť. Musí sa k nej jednoznačne hlásiť. Aj napriek tomu, že moderný človek žije v pretechnizovanom svete, mal by už s materským mliekom nasávať to, na čo

Imrich BÉREŠ rád priznáva svoju folkloristickú minulosť aj to, že sa mu stal folklór trvalou záľubou.

a formovania vedomia a národného citenia mladej generácie.

• **V tejto súvislosti sa aj v mnohých mienkotvorných médiách často objavuje či už redakčná, alebo čitateľská otázka typu „načo je nám Matica“ v dnešnej dobe. Načo je nám alebo by nám mala byť podľa vás?**

Nie som človek, ktorý do detailov pozná celú diagnózu a procesy v Matici slovenskej. Myslím si však, že Matica by sa mala najskôr vnútorné reštrukturalizovať, aby sa z Maticy 19. storočia stala Matica 21. storočia. Mala by po ťažkých obdobiach, ktoré ju imidžovo pomerne silno zasiahli, budovať svoje dobré meno a ukázať opodstatnenosť. Rovnako by bolo žiaduce, aby sa zvýšeným spôsobom venovala Slovákom žijúcim v zahraničí. Dá sa to iba v odevy 21. storočia. Musí nájsť nové formy a spôsoby komunikácie. Žijeme totiž v čase, keď nás svet valcuje v každej minúte množstvom informácií a sme doslova zahŕtení multikulturalizmom a globalizmom. Prítom však máme byť na čo hrdí aj u nás doma.

• **Je v podpore a návratoch k našej kultúrnej minulosti nejaký anachronizmus, ktorý by mohol klásť prekážky takzvanej „modernej dobe“? Je v občasných návratoch k významným vrcholom našej minulosti – či už k udomlostiam, alebo osobnostiam – niečo ako staromilstvo? Naozaj už nemajú mať priestor vo vedomostiach „moderného“ človeka?**

bude v budúcnosti hrdý. A nie je to len o fantastických výsledkoch našich športovcov, pri ktorých sa tisnú slzy do očí, ale aj o úspechoch našich vedcov či zástupcov v kultúre. Potrebujeme zdvihnúť národné povedomie a byť hrdí na to, že sme Slováci.

• **Vy osobne robíte veľa aktivít v tejto oblasti – podieľate sa na obľúbenej folklórnej televíznej šou, podporujete mladých hendikepovaných, vidieť vás všade tam, kde sa nielen hovorí o krojoch. Je to váš „život“?**

Folklór je časť môjho života. Dokonca môžem povedať, že jedna z najpodstatnejších. Folklór je pre mňa vášeň, celoživotné spoznávanie a moja životná filozofia. Som rád, že v súčasnosti sa toľko ľudí v rôznych vekových kategóriách venuje folklóru a šíreniu jeho dobrého mena.

• **Ako na vás pôsobí nasledujúci citát človeka, ktorý bol kedysi prezidentom Slovenskej republiky: „Imrich Béreš bol pre mňa skutočnou oporou počas zahraničných či domácich ciest.“ (Povedal bývalý prezident SR Michal Kováč.) „Vždy boli spoľahlivo a kvalitne zorganizované. Bol zároveň motorom pri rozširovaní aktivít Kancelárie prezidenta republiky SR v regiónoch Slovenska, čo umožnilo bližší kontakt s ľuďmi vo všetkých kútoch krajiny.“**

Som poctený, že nebohý prezident Michal Kováč sa o mne vyjadril týmito slovami. Vážim si, že som mal možnosť kráčať vedľa neho počas jeho prezidentského a štátno-

Po úspešnej kariére v prezidentskom tíme aj vo vedení popredných peňažných ústavov mnohí Slováci kandidujú na post hlavy štátu uvítali; mainstream bol proti...

aj poprezidentského obdobia. Bolo pre mňa skutočnou čťou a vyznamenaním, že som mohol byť jedným z prvých ľudí, ktorí dostali možnosť budovať prezidentskú kanceláriu takpovediac na zelenej lúke. Som rád, že toto budovanie malo a doteraz má pevné základy. Nebola to jednoduchá doba, ale o to s väčšou energiou a entuziazmom sme do tohto projektu išli a doteraz sa s hrdosťou pozeráme späť.

• **Čo vo vás generuje tento vzťah k našim regiónom? Ste bankár, podnikateľ, na prvý pohľad človek veľkého mesta...**

Časť svojho života som prežil na vidieku. Doteraz veľmi často a rád cestujem po našich regiónoch. Najprv som tak robil ako tanečník folklórneho súboru, potom ako riaditeľ sekretariátu a protokolu prezidenta republiky a neskôr ako podnikateľ. Teraz sa ako filantrop snažím podporovať projekty, ktoré sa možno mnohým zdajú ako neuskutočniteľné, nezrealizovateľné. V mnohých prípadoch sme však dokázali, že to ide. Veľmi intenzívne a s radosťou vnútorne prežívam výsledky takýchto aktivít. Jednoducho, Slovensko je úžasná krajina s fantastickými ľuďmi. Máme svoje choroby tak ako každá iná krajina, ale taká krásna príroda, koncentrácia ľudovej kultúry a rozmanitosť na takom malom teritóriu sa vo svete len tak ľahko nevidí.

• **Aké by ste chceli, aby bolo Slovensko, akými zmenami by malo prejsť – a tiež jeho občania?**

Dvadsaťpäť rokov existencie Slovenskej republiky je obdobie dosť intenzívne a dlhé na to, aby sme sa za ním mohli obzrieť. Treba si otvorene a čestne povedať, čo bolo dobré a čo zlé. Čo sme dokázali a čo sme pobabrali, čo sa dalo a dá urobiť lepšie. Na Slovensku mi chýba ťahanie za jeden povraz na prospech krajiny. Takmer každý je u nás futbalový alebo hokejový tréner, ale aj politický analytik. Sme príliš rozdrobení. Chýba mi jednotiaci motív. Nie som nainvyn, aby som si myslel, že všetci budú ťahať za jednu stranu pomyselného lana. Ale Slovensko si zaslúži, aby ho viedli zodpovední ľudia. Nielen so zodpovednosťou voči súčasnosti, ale najmä voči budúcnosti. Je medzi nami veľa zloby, kritiky a najmä málokto je ochotný zobrať zodpovednosť v prvom rade za seba, potom za svoje okolie a za celú krajinu. Kritizovať je správne, ale treba to robiť konštruktívne a na základe faktov. Iba tak sa dá krajina posunúť vpred. Slovákom by určite viac prospelo, keby neboli až takí závistliví. Niekedy používam vtipný bonmot, že Slováci si závidia aj počasie na pohrebe. A to nie je správne. Treba si čítať ľudí, ktorí pre túto krajinu, pre nás, niečo robia. A najmä keď to robia úprimne, nezištne a majú víziu, kde môžeme byť o pätnásť až dvadsať rokov.

Ubehlo pol storočia od horúcej dubčekaľskej jari v bývalom Česko-Slovensku (2.)

Ako súdruh Bacílek naivne priznal farbu

Text Ján ČOMAJ – Foto: archiv

Prepáčte, že túto časť nášho malého seriálu začnem osobnou spomienkou, ale inak sa to asi nedá, ak chceme presne a presvedčivo charakterizovať tie časy a ešte jedného človeka v nich – Milana Vároša. Neverili by ste, čo dokázal vtedy vykonať mladý talentovaný novinár – a v čase ozajstného osobného nebezpečenstva, ktoré sa vonkoncom nedá porovnať s dneškom, keď odvaha zlacnela a rozum zdražel. Historický česko-slovenský pokus o renesanciu a poľudštenie socializmu vrcholí. A v ňom sa mimoriadne prejaví budúci publicista a spisovateľ literatúry faktu Milan Vároš.

V roku 1960 prišiel k nám do redakcie mládežníckeho denníka Smena rovno z fakulty, dokonca ešte pred jej absolvovaním. Po maturite pracoval v okresných novinách, aby si na štúdiá privyrobil – vyšiel totiž z veľmi skromných podmienok. Bolo ich desať detí, mama upratovačka na mestskom úrade, výplatu si dopisovala trma krížikmi. A jej syn – doktor filozofie, dnes už s hrudou plnou vyznamenaní.

■ VTEDAJŠÍ INVESTIGATÍVEC

Mládenec upútal pozornosť čitateľov a, pravdaže, aj komunistickej vrchnosti, keď sa pustil do riaditeľa Historického ústavu Slovenskej akadémie vied prof. PhDr. Ľudovíta Holotíka, DrSc. Slušne, ale dôsledne rozmetol dehonestujúci názor štátom posväteného dejepiscu na Milana Rastislava Štefánika. Argumentmi obhajoval astronóma, meteorológa, priekopníka letectva, generála, snúbencu talianskej šľachtickej, Rytiera Cestnej légie Francúzskej republiky, politika a najznámejšieho predstaviteľa Čechov a Slovákov v exile. To nebol súboj názorov. To bol súboj ideológií. V ňom mohol Vároš prehrať všetko.

On však už vtedy ovládal zásadu investigatívnych novinárov pracovať s písomnými dokladmi o udalosti a dopĺňať ich svedectvami ľudí – s oral history. Jeho štýl bol reportážny a tým aj príťažlivý – to sa mu podarilo preniesť aj do svojich knižných diel, ktoré ho po rokoch ovenčili najvyššími cenami – Radom Ľudovíta Štúra, päťkrát Cenou E. E. Kische, národnou cenou literatúry faktu – Cenou Vojtecha Zamarovského, Hlavnou cenou Literárneho fondu, Výročnou cenou Klubu literatúry faktu, medailou OSN... Vefa uznaní, pravda, ale máme aj veľa rokov.

Už v januári 1968 publikovanou besedou so skupinou slovenských vedcov načal otázku federalizácie republiky témou Dva národy v jednej republike. Historici, národohospodári a politológovia sa zhodovali v tom, že jednotná republika je zrada na princípoch, z ktorých vznikol spoločný štát, a že demokratický proces, ak má byť úspešný, musí viesť k federácii. Ešte nezoznali ohlasy na besedu a Milan Vároš presvedčil niekdajšieho najvyššieho šéfa Slovenska Karola Bacílka, prvého tajomníka ÚV KSS v rokoch 1953 – 1963, v čase politických vrážd ministra štátnej bezpečnosti ČSR, aby mu poskytol rozhovor. Pre mladších meno nič nevraví, trochu ho teda priblížme.

■ TRAGIKOMIK BACÍLEK

Karolovi Šmidkemmu, vedúcemu príprav SNP za komunistov, pridala strana ako radistu Čecha Karla Bacílka, v tom čase ukrytého v Moskve. Mal udržiavať spojenie Šmidkeho s velením sovietskych vojsk. Keď ho nad územím Poľska zhodili s vysielacou, zakopal ju na mieste zoskoku – a viac ju nenašiel. Po niekoľkých týždňoch dovandroval z Poľska na Slovensko a Slovenská národná rada mu musela nájsť novú vysielaciu. Bacílek však ani teraz spojenie nezabezpečil, lebo medzitým zabudol, na keď ho nad územím Poľska zhodili s vysielacou, zakopal ju na mieste zoskoku – a viac ju nenašiel. Po niekoľkých týždňoch dovandroval z Poľska na Slovensko a Slovenská národná rada mu musela nájsť novú vysielaciu. Bacílek však ani teraz spojenie nezabezpečil, lebo medzitým zabudol, na keď ho nad územím Poľska zhodili s vysielacou, zakopal ju na mieste zoskoku – a viac ju nenašiel.

Karel BACÍLEK (vľavo na snímke s prezidentom Antonínom Novotným) bol tragikomickou figúrkou komunistického papaláškeho vládnutia

Polícia pri náhodnej kontrole na stanici vo Vrútkach Figuru zadržala aj s vysielacou. A bolo po špase. Resumé: Po celý čas, od leta 1943, keď vzniklo ilegálne vedenie budúceho povstania až takmer do jeho vypuknutia, nemala povstalecká SNR spojenie s Moskvou ani s partizánskym štáбом na Ukrajine. To nie je balada o neschopnosti, ale skrátenej text z pamätí Gustáva Husáka Svedectvo o SNP.

Pravda, o tom sa v oných časoch nehovorilo. Neschopný (a všetkého schopný) Bacílek bol do šesťdesiatych rokov v Česko-Slovensku nekritizovateľný muž. Nové ovzdušie však vyvolalo svoje a Bacílek strácal postupne svoje funkcie, o poslednú – poslanecký mandát v Národnom zhromaždení, prišiel v roku 1966. To však neznamenalo, že sa mohlo dohodiť – obrazne povedané, v novinách strieľať. Na to ešte neprišiel čas. Ak si chceli dogmatici brániť svoje pozície, museli si brániť aj svojho Bacílka.

Vároš si s ním dohodol interview. Redakcia mu pre istotu dala posilu – komunistu Emila Remeňa, pokojného človeka. Pre istotu. Ďalej už nechajme hovoriť publicistu Dušana Kerného. V citovaní ponechávam aj to, čo priamo nesúvisí s Várošom, ale pomôže pochopiť dobu.

■ KERNÉHO SVEDECTVO

Začiatkom mája 1968 sa pred novinovými stánkami vytvárali dlhé rady. Deň predtým denník Smena avizoval, že uverejní rozhovor redaktorov Emila Remeňa a Milana Vároša s niekdajším česko-slovenským ministrom bezpečnosti a bývalým prvým tajomníkom ÚV KSS Karolom Bacílkom. Rozhovor sa stal svetovou senzáciou. Obaja mladí muži vytiahli z Bacílka jednoznačné svedectvo, prvé konkrétne mená, že krvavé politické procesy v päťdesiatych rokoch u nás priamo riadili sovietski poradcovia. Nikde nebolo toľko rozsudkov smrti ako v Prahe, vyše dvesto... Medzi prvými Clementis...

V Moskve to vrelo. Práve sa pripravovalo oficiálne vyhlásenie agentúry TASS. Malo v plnej miere odsúdiť ako provokačnú kampaň početné články česko-slovenskej tlače, že Jan Masaryk, česko-slovenský minister zahraničných vecí, bol sovietskou pomocou zavraždený. A tým Bacílkovo priznanie dvojici Remeň – Vároš.

A tak 8. mája 1968 sovietski zhromaždili vedúcich predstaviteľov Bulharska, Maďarska, NDR a Poľska. Ich armády o necelých štyri mesiace budú okupovať Česko-Slovensko. Všetkých prekonal maďarský komunistický papaláš János Kádár. „Treba vydať vyhlásenie TASS o výmysloch, pokiaľ

ide o Jana Masaryka. Ale sú oveľa horšie, hroznejšie články, proti nim je prípad Masaryk bagatel, taľafatka, pletka. Denník Smena je zrejme v zahraničných rukách,“ argumentuje Kádár za stretnutí. „Jej redaktori dráždili, kládli Bacílkovi provokačné otázky. A ten nerozumný stárc začal tvrdiť, že ako minister bezpečnosti za nič nemôže, že nesie zodpovednosť. Československí vyšetrovatelia,“ povedal Bacílek Sme, „nemučili väzňov, to všetko robili sovietski poradcovia. Aj proces proti Slánskemu donútil Gottwalda spustiť Mikojan, ktorý kvôli tomu prišiel z Moskvy. A ešte k tomu ten nešťastný stárc,“ pokračoval Kádár, „na otázku novinárov, či je ochotný odpovedať na listy, ktoré prídu ako ohlas do redakcie, naletel a vyhlásil že áno, vraj odpovie na všetky listy, ktoré prídu, len aby nepoškodil vec socializmu a družby so Sovietskym zväzom.“

■ ZASADANIE PRERUŠILI

A potom sa ukázalo, akú závažnú reakciu vyvolalo Kádárovo rozhorčenie nad článkami dvojice Remeň – Vároš. Slova sa ujal L. Brežnev. Povedal, že sovietski majú dokumenty, výmenu listov medzi Stalinom a československým prezidentom Gottwaldom. Z týchto dokumentov vyplýva, že Stalin nesusúhlasil s obvineniami proti Slánskému. Napísal Gottwaldovi, cituje Brežnev: „Keďže niet dôkazov, netreba ho uväzniť.“ Stalin odvolal z Česko-Slovenska sovietskeho poradcu v otázkach bezpečnosti a poslal druhého s tým, že „musí pracovať pod vedením československého ministra vnútra a pod kontrolou ÚV KSC a nesmie konať samostatne.“ (...)

Na konci zasadania Brežnev vyhlásil: „A pokiaľ ide o Bacílkov rozhovor, príde čas a zodpovie si to.“ Neuplynul ani týždeň a denník ÚV KSS Pravda uverejnil (na príkaz V. Biľaka) Bacílkov text, v ktorom lutoval, čo tým dvom redaktorom neuvážene povedal. Obhajoval sovietskych súdruhov a expertov. U nás riadili budovanie bezpečných hraníc so Západom. Po roku 1968 na aktívne zaslúžilých členov strany v dnes už nejestvujúcom bratislavskom PKO Karol Bacílek vyhlásil, že nijaký rozhovor neposkytol a redaktori si všetko vymysleli. Slavo Kalný v knihe Páni novinári II. o tom hovorí: „Klamal. Keď rozhovor autorizoval, sedel v redakcii za mojím stolom šéfredaktora.“

■ ANKETY AKO HROM

Dušan Kerný svoju esej s návratom do polstoročnej minulosti uzatvára slovami: „Keď som o tom pred rokmi písal, text mal titulok: Kto povolal sovietske vojská? Biľak? Nie. Bol to Milan Vároš.“

Novinárskou zbraňou tých čias boli aj ankety. Redakcie sa mohli brániť, že uverejnili len názory svojich čitateľov, čo je povinnosťou každej redakcie, ktorá chce mať aj spätnú väzbu, alebo že sa k problému vyjadrili špičkoví odborníci, ktorých mienku treba rešpektovať, či dokonca svetové osobnosti – to im v socializme nedáme možnosť vyjadriť sa?! Kultúrny život takto pripravil anketu najznámejších zahraničných spisovateľov, ktorá zamávala vrchnosťou: Hovorila k nám spisovateľa sveta. Prispelo do nej dvadsaťdeväť (!) osobností svetovej literatúry, medzi nimi Alberto Moravia, Paolo Passolini, Jean-Paul Sartre a i. Rozruch vyvolala aj polemika Mňačko – Hochut.

Čitateľ Smeny na nedelu sa v inej ankete mohol dozvedieť, že z deväťdesiatich šiestich veľvyslancov ČSSR vo svete je len sedem Slovákov – v Albánsku, Guineji, Tanzánii, Mongolsku, Maďarsku, Líbyi a Angole, alebo že zo 17 971 pracovníkov československého zahraničného obchodu bolo len 729 Slovákov a slovenských Maďarov dovedna.

Veľký záujem čitateľov vyvolali ankety v denníkoch Práca a Smena o problémoch zdravotníctva, najmä o potrebe rýchleho zvýšenia počtu lôžok v nemocniciach, lebo dovtedy boli na Slovensku zväčša len staré špitály, niektoré z čias, keď nás boli tri milióny, a nie päť. Problémom sa museli zaoberať najvyššie orgány, podstatne sa zväčšila tvorivá kapacita Zdravoprojektu, začali sa stavať nemocnice – v Nových Zámkoch, v bratislavských Kramároch, v Banskej Bystrici (aj keď ju dokončili až v osemdesiatych rokoch), v Rožňave, Starej Ľubovni, Kráľovskom Chlmci a inde, pribudli pavilóny v Prešove, v komplexe Nemocnice sv. Alžbety v Bratislave, nechceme unavovať ich výpočtom, len zdôrazniť, že ankety nevyvolali len veľa ohlasov, ale mali aj hmatateľný výsledok.

K anketám o vážnom právnom probléme: Treba nám trest smrti?, alebo o potrebe dôsledne dokončiť rehabilitácie protiprávne odsúdených alebo inak prenasledovaných ľudí sa vracala Ústredná kontrolná a revízna komisia KSS ešte aj po okupácii a ak jej organizátori neboli ešte náležite potrestaní, museli ihneď opustiť redakciu.

■ SPRAVODAJSKÉ OSOBNOSTI

Z ľudí, ktorí dovtedy posielali zväčša len správičky zo svojich regiónov, sa stali v novom ovzduší najlepšie publicisti. V Košiciach tak vynikla Viera Bombová, mimochodom sestra spisovateľky Viery Handzovej, manželka futbalového reprezentanta Joža Bombu, ktorého volali aj „rýchlik v kopačkách“, popri Popluhárovi druhý Slováč, ktorý hral za výber Európy. V Martine Gita Plišilová, ktorá, pravdaže, na zlosť Novotného venovala náležitú pozornosť aj Matici slovenskej. Ota Plávková v Banskej Bystrici po tom, čo ju zlanarili zo Smeny do rozhlasu (po štyridsiatke sa cítila byť už pristará pre mládežnícky denník), sa stala pre dogmatikov takou nebezpečnou osobnosťou, že ju ŠtB strážila ďalších dvadsať rokov. Čiperný Imro Šteliar v Banskej Bystrici okrem iného vytiahol do novin kauzu miliónovej vily krajského tajomníka KSS Cvika...

Všetci spomínaní a ďalší spravodajcovia sa takmer do dna na deň stali pomeniami na Slovensku a Ota Plávková v rozhlase v pookupačných dňoch doslova hviezdou.

(Dokončenie v budúcom čísle)

GLOSA

Storočie, v ktorom žijeme, sa zvykne občas označovať ako informačná doba. Množstvo, rôznorodosť a najmä neveriteľná a dosiaľ nepoznaná rýchlosť šírenia informácií právom toto označenie potvrdzujú. Lenže aj napriek virtuálnej bleskovej rýchlosti internetu a všadeprítomnosti sociálnych sietí si klasická papierová kniha stále drží kredit doslova kultového nosiča informácií.

Príťažlivosť knihy

Keď sa ohliadneme na diaľku v posledných, dajme tomu piatich rokoch, zisťujeme, že v prípade knižnej tvorby, vydavateľskej činnosti, ale aj mediálneho ohlasu začína kniha prežívať podobný boom ako folklor, o ktorého víťaznom nástupe pravidelne na stránkach SNN informujeme.

Vezmime si napríklad dve akcie, ktorým médiá na Slovensku venovali celkom slušnú pozornosť. Prvou z nich je piaty ročník Bratislavského knižného festivalu BraK, ktorý sa uskutočnil 17. až 20. mája. Na tejto akcii sa predstavujú výnimočné osobnosti domácej a medzinárodnej literárnej scény, knižnej ilustrácie a dizajnu, prebiehajú autorské stretnutia, výstavy, koncerty, kreatívne workshopy a svoju produkciu predstavujú viac ako tri desiatky vydavateľstiev. Piaty ročník tejto najväčšej medzinárodnej prehliadky knižného umenia u nás bol v znamení témy Jazyky knihy. Organizátori sa zamerali na vzťahy medzi jazykom textu, ilustrácie, grafického dizajnu, písma a ďalších elementov, ktoré spolu vytvárajú bohatú, polyfonickú „reč“ knihy. Na samotnej akcii sa zúčastnili spisovateľskí a ilustrátori hostia zvučných mien – izraelský prozaik David Grossman, známy nemecký autor Reinhard Kleist, česká spisovateľka Tereza Řičanová a mnohí ďalší. Tesne pred týmto bratislavským sviatkom zahraničnej literatúry, konkrétne 16. mája 2018, sa na celom Slovensku uskutočnila séria večerných čítaní z kníh európskych autorov pod už zažitým názvom Noc literatúry. Priaznivci kvalitnej literatúry boli pozvaní na miesta, kde sa s knižkami bežne nestretávajú – a navyše do priestorov, kam sa bežne nedostanú, v Bratislave napríklad do prezidentského salónika na Hlavnej stanici. Tam im ukážky z kníh súčasných európskych autorov prečítali známi slovenskí herci a osobnosti kultúrneho života. Noc literatúry je celoslovenským podujatím, takže čítalo sa v jeden večer v sedemdesiatich slovenských mestách, a to v Banskej Bystrici, Banskej Štiavnici, Kežmarku, Košiciach, Liptovskom Mikuláši, Martine, Modre, Nitre, Piešťanoch, Poprade, Považskej Bystrici, Senci, Trenčíne, Trnave, Žiline a Leviciach. Mimochodom, Noc literatúry sa koná zároveň aj v iných európskych mestách – v Prahe, vo Viedni, v Budapešti, Lisabone atď. Zdá sa teda, že kniha ako tradičný nosič kultúry zaznamenáva návrat na výslnie. Je to určite inšpiratívne pre čitateľov, vydavateľov, ale aj pre kultúrne inštitúcie, akou je Matica slovenská.

Maroš M. BANČEJ

Slávny reťazový most v Budapešti má rodný list v Drnave na Gemeri

Železný gróf so slovenskými rudnými žilami

Text: Marián ŠIMKULIČ – Foto: autor a Silvia LORINČIKOVÁ

Súčasný okres Gemera sú na Slovensku najviac postihnuté nezamestnanosťou. V minulosti prekvitajúce baníctvo a hutníctvo sú už len spomienka na minulosť. Ani sa nechce veriť, že sa tu kedysi ťažila železná ruda aj rudy iných kovov a vyrábalo železo. Nijaké priemyselné odvetvie na území Uhorska nezamestnávalo toľko ľudí ako tunajšie bane, vysoké pece a hámre. Aj v socializme sa baniam darilo. Dnes ich bývalú slávu pripomínajú len názvy opustených banských štôlní a vysokých pecí, pomenované podľa patrónov či šľachtických majiteľov...

Prvé zmienky o baníctve a hutníckom spracovaní kovov na Gemeri pochádzajú už zo začiatku šiesteho storočia. Naši predkovia pri ložiskách rúd zakladali banícke osady. V ktoromsi armálese kráľa Bela IV. sa v 13. storočí spomína Detrichov železný hámor... Podnikateľmi v baníctve a zakladateľmi železiarskej výroby na hornom toku rieky Slanej boli meštiani z Dobšiny a Rožňavy a neskôr aj poddani z okolitých obcí. Prvým šľachticom, ktorý sa zaoberal baníctvom a železiarstvom, bol Pavol Lányi. V roku 1701 vlastnil železný hámor v Betliari. Významnou mierou sa na ťažbe rúd podieľal aj rod Bebekovcov. Vďaka vlastníctvu baní a výrobe železa sa začlenili medzi najmocnejšie uhorské feudálne rody. Po vymretí rodu po meči majetok v doline rieky Slaná aj s hradom Krásna Hôrka pripadol kráľovskej pokladnici.

ERA ANDRÁŠIOVCOV

To je čas mocenskej expanzie Andrášiovcov. Peter Andráš sa v roku 1578 stal na krásnej Hôrke hradným kapitánom. Ku krásnohorskému panstvu patrili aj Betliar a dvadsať obcí, ktoré mu cisár Rudolf II. prenajal na desať rokov. Hrad však dostal do dedičného vlastníctva až v roku 1642 jeho vnuk Matej II. Ťažbou rúd sa síce rodina zaoberala už po získaní panstva, ale s výrobou železa začala neskôr. Skutočným zakladateľom železiarskej tradície bol Mikuláš I. Andráš, ktorý získal od cisára Leopolda I. v roku 1669 výlučné právo na dobývanie rúd. Zo šiestich narodených detí s prvou manželkou Klárou Zičiovou ostali nažive len dve – Juraj II., zakladateľ krásnohorskomo-nockej vetvy, ktorá sa orientovala na baníctvo a železiarsku činnosť v rudnom rajóne Krásna Hôrka-Drnava. Druhým synom bol Štefan I., zakladateľ betliarskej vetvy, ktorý mal s manželkou Zofiou Serédiovou dvoch synov – Františka a Jozefa I. Prvý z nich zomrel bez potomkov. Dedičom sa stal druhý syn Jozef I., ktorý mal sídlo v kaštieli v Nižnej Slanej. Mal vo vlastníctve bane Gympel a Ignác, jednu slovenskú pec a dva hámre. S druhou manželkou Alžbetou Balášovou mal troch synov. Posledný z nich Karol I. sa stal významnou osobnosťou betliarskej vetvy rodu. Vlastnil bane na železnú rudu, dve pece a dva hámre v Nižnej Slanej a jeden hámor a dve pece vo Vlachove. V roku 1748 založil Hornouhorskú ťažiarisku spoločnosť. Z jeho troch mužských potomkov nie každý mal záujem o podnikanie v baniach a hutách. Len Karol II. sa vážne zaoberal baňami. Podľa jeho návrhu založili Združenie hornouhorských ťažiarov. Často chodil aj do baní, aby sa presvedčil o tamajších pracovných podmienkach. V roku 1790 bolo v Bratislave prijaté Memorandum o zlepšení podmienok podnikania. Vďaka nemu obhájil výsostné právo rodiny na dobývanie rúd, ktoré jej udelil cisár Leopold I. Samotné privilégiu však často narúšali ťažiarovia z Smolníka.

SLOVENSKÉ PECE

Po skromných začiatkoch, keď sa v jamách či nadzemných peciach

Emanuel ANDRÁŠI – Železný gróf

Ing. Arpád KAVEČANKY s fokošmi – hutmanskými palicami. Tá vľavo je z 19. storočia.

Skúšobný diel Sečéného reťazového mosta v Budapešti je uložený v areáli hradu Krásna Hôrka

kach dala tavením získať železná huba, z ktorej sa ručným kovaním stalo kujné železo, začali sa stavať výkonnejšie, takzvané slovenské pece. A po nich prišli na rad pilierové vysoké pece. Kým pri prvej technológii bolo možné získať kilogramy železa, pri ďalších už stovky a tisícky ton železa.

S menom Karola III. Andráša je spojený rozvoj železiarskej výroby na hornom toku rieky Slaná. Bol poslancom uhorského snemu a venoval sa baníctvu i železiarstvu. Študoval aj v západnej Európe. Pochopil, že drobné majetky treba spojiť. Vo Vlachove na mieste starších slovenských pecí postavil dva hámre a vysokú pec. V roku 1845 – krátko pred smrťou, založil Spolok gemerských železiarov. Nie všetci členovia rodiny však ťahali za jeden povraz. V roku 1844 napríklad syn Karola II. Imrich prišiel ľahkomyselnosťou o rodový majetok v Betliari.

Juraj IV. Andráš (1797 – 1872) z krásnohorskomo-nockej vetvy zdedil po svojich rodičoch krásnohorské a štítnické panstvo a železiareň, ktorú v roku 1817 postavila v Drnave jeho matka Mária Festeťichová na mieste štyroch bývalých slovenských pecí. Bol županom

Šarišskej a Gemerskej župy a veľa cestoval. Pri študijnej ceste po Švajčiarsku, Francúzsku a Anglicko prešiel všetky významné strediská železiarskej výroby. Pod vedením anglického odborníka Williama Buildona postavili v Drnave vysokú pec so zlievarňou, skujňovacie hámre a ďalšie výrobné zariadenia, kde spolu s baníkmi pracovalo vyše tristo robotníkov. Málokto vie, že práve v Drnavskej železiarni boli odliate súčiastky na známy Sečéného reťazový most v Budapešti...

SEČÉNIHO MOST

Všetko sa začalo pri plavbe Juraja IV. Andráša so Štefanom Sečénim z Anglicka, ktorého nachli londýnske mosty cez Temžu a rozmyšľal, ako v Budapešti spojiť Budu a Pešť cez Dunaj. V Londýne sa stretol s odborníkom na stavbu mostov Williamom Thierneym Clarkom, ktorý Sečénimu predložil návrh zväčšenej verzie mosta Marlow Bridge, ktorý spájal dva brehy Temže. Keďže bol muž činu, hneď začal zisťovať ceny. Keď k cene odliatkov pripočítal náklady na dopravu z Londýna do Uhorska, vyskočili mu sumy, ktoré zamýšľanú stavbu mosta veľmi

predražovali. Návrh svojho priateľa Juraja IV. Andráša, aby ich odliali v Drnavskej zlievarni, nepovažoval tiež za schodný. Drnavskú železiareň pritom považovali za vzorovú fabriku v celom Uhorsku. Už v polovici 19. storočia dosiahla ročnú výrobu 1512 ton surového železa, z ktorého takmer 680 ton sa použilo na výrobu odliatkov. Na vlastné náklady a podľa technickej dokumentácie nechal Andráš odliatť jeden diel, ktorý dopravil do Budapešti. Tam ho odborníci podrobili dôkladným technologickým skúškam. Konštatovali, že odliatok má požadované parametre a bez obáv sa bude môcť použiť na stavbu projektovaného mosta.

Tak získal gróf Juraj IV. Andráš najvýznamnejšiu objednávku v dejinách drnavskej zlievarne, v ktorej potom odliali všetky dielce a súčiastky Sečéného reťazového mosta v Budapešti. Predpokladá sa, že diel, ktorý sa nachádzal v expozícii múzea na hrade Krásna Hôrka, je práve ten skúšobný, ktorým gróf presvedčil testovací výbor o technickej vyspelosti drnavskej zlievarne.

MALÁ PEŠŤ

Základný kameň stavby mosta položili 24. augusta 1842 a most dokončili v roku 1849. V tom čase ho považovali za jeden z divov sveta. Traduje sa, že keď po ňom prvýkrát prešiel cisár František Jozef I., označil Drnavu za „Malú Pešť“. V Budapešti hlásalo slávu gemerského železa aj zábradlie dunajského korza či kandelábre, na ktorých bolo zreteľne vidno aj miesto ich odliatia – Drnavská železiareň. V roku 1851 sa železiareň prezentovala aj na prvej svetovej výstave v Londýne. Iste aj vďaka tomu mohli v Drnave odliatť pre londýnsku metropolu známe červené telefónne búdky. O štyri roky neskôr na priemyselnej výstave v Paríži udelili železiarni medailu druhého stupňa.

ŽELEZNÝ GRÓF

Emanuela Andráša (1821 – 1891) po skončení štúdia v roku 1847 zvolili za turnianskeho župana. Po revolúcii, v ktorej sa Andrášiovcovia veľmi angažovali (Júliusa v neprítomnosti odsúdili na trest smrti obesením), bratia Emanuel, Aladár a spomínaný Július spoločne cestovali po Indii, Egypte a ďalších krajinách. Až po rakúsko-maďarskom vyrovnaní sa „Manó“ začal venovať baníctvu, základom ktorého boli banské polia v okolí Vlachova a Nižnej Slanej, železiarstvu s vysokou pecou vo Vlachove a so starými slovenskými pecami s hámrom v Nižnej Slanej. V roku 1867 nechal postaviť v Nižnej Slanej vysokú pec Etelka huta, nazvanú po matke, a o tri roky neskôr aj druhú vysokú pec Karlova huta, nazvanú podľa otca. Vtedy tiež navrhol založiť akciovú spoločnosť Šalgotárjárskej rafinérie s cieľom dodávať surové železo z Gemera na výstavbu koľajníc. A medzitým skupoval ďalšie bane a železiarne, keďže rozdrobené mali menšiu šancu prežiť. Pribudla vysoká pec v Brzotíne, železiarsky komplex v Slavci, vysoká pec Jakobína. Späť získal aj železiareň v Betliari od dedičov grófa Tomáša Nádašdého, o ktorú prišiel

Reťazový most v Budapešti

ľahkovážnosťou v hazarde Imrich Andráš. Bola to moderná železiareň s prvou pudľovňou a valcovňou železa v Uhorsku, ktorú postavili dvaja technici z Anglicka – Evans a Dobbs. Postupne sa mu podarilo zdvojnásobiť pôvodný vklad betliarskej rodiny. Spoločne s Jurajom IV. Andrášim v Drnave po tom, čo založil spolok Hornouhorských železiarov, bol Emanuel zvolený za jeho predsedu. Zasadili sa aj o výstavbu železničnej trate Bánréve – Dobšiná a po smrti Juraja IV. založil Rimavskomuránsku-šalgotárjársku železiarsku účasť ako RIMA, kde bol Emanuel členom správnej rady a najväčším akcionárom spoločnosti. Nečudo, že mu prischol titul Železný gróf.

Po smrti Emanuela Andráša v roku 1891 zdedil celý majetok betliarskeho panstva jeho syn Gejza Andráš. Aby obstál v konkurencii, vytvoril železiarsku a banksú spoločnosť. Tá už však mala v tom čase zastarané technické vybavenie, a tak ju v roku 1900 predal spoločnosti RIMA. Hoci po splynutí spoločností sa stal akcionárom a členom vedenia, lákala ho politická kariéra. Syn Juraja IV. Dionýz Andráš dal železiareň a bankský majetok do prenájmu...

A aký bol ďalší osud baní a železiarne? Ešte z polovice 20. storočia existujú údaje o ťažbe niektorých baní v oblasti, kde stáli andrášiovské železiarne. Poslednou aktívnou činnosťou gemerských i andrášiovských železiarní bolo zásobovanie železiarne v Diosgyori surovým železom.

Historici sa zhodujú v tom, že Andrášiovcovia zohrali významnú úlohu nielen na Gemeri, ale i v celej monarchii a pomohli vrátiť tunajšiemu regiónu po stredoveku stratenú slávu. Na majetkoch v ich vlastníctve sa nachádzala železná ruda, z ktorej sa vyrábalo najkvalitnejšie surové železo v Uhorsku. V baniach a železiarňach, ktoré postavili, zamestnávali mnohých robotníkov a kvalifikovaných odborníkov, čo malo veľký vplyv na kultúrnu a životnú úroveň obyvateľov. Dnes túto slávu minulosť pripomínajú len názvy opustených banských štôlní a vysokých pecí, pomenovaných podľa jednotlivých členov ich rodiny.

SMUTNÉ ČASY

Osemdesiatštyriročného inžiniera Arpáda Kavečankyho, bývalého riaditeľa závodu Železoruďné bane v Nižnej Slanej, sme zastihli v jeho dome v Rožňave. Od roku 1979 do 30. júna 1989 zastával post riaditeľa, aby v prvom možnom termíne odišiel do dôchodku. Spomínal si, ako v roku 1969 položili základný kameň závodu, čím sa vytvorili pracovné podmienky pre 1 450 zamestnancov. V tom čase ťažili okolo 750 tisíc ton rudy, z ktorej dokázali vyrobiť 380 tisíc ton perleťiek s vysokým, takmer 55-percentným podielom železa. Dodávali ich do košických železiarní, no po nástupe nových majiteľov v roku 2008 dodávky skončili. Práve v rokoch 1995 až 2000 ťažili rekordných jeden milión tón sideritu a celá dolina žila z baníctva. Nastali smutné časy, keď bane, v ktorých sa neťažilo, museli zatopiť. A pritom zásoby rudy sa odhadovali ešte tak na pätnásť rokov.

V Bratislave sa uskutočnil festival divadelných hier Nová dráma 2018

Mladé divadlo si hľadá cesty k divákovi

Alexander GOCZ – Foto: internet

Na celoslovenskom divadelnom festivale Nová dráma sa predstavilo a o ceny bojovalo desať inscenácií súčasnej slovenskej a svetovej drámy. Festival sa uskutočnil 14. až 19. mája v bratislavských divadlách a jeho patrónom bol nemecký dramatik Roland Schimmelpfennig. Usporiadateľmi festivalu boli Divadelný ústav, Mestské divadlo P. O. Hviezdoslava a Bratislavské kultúrne a informačné stredisko. Záštitu nad ním mal bratislavský primátor Ivo Nesrovnal.

Aj keď je divadlo integrálnou súčasťou našej kultúry, predseda len vo svojej profesionálnej podobe parí k výlučnejším umeleckým žánrom. Je rozdiel medzi návštevou predstavenia napríklad Sofoklovej drámy Antígona a návštevou koncertu populárnej hudobnej skupiny či zakúpením najnovšieho knižného bestselleru. Práve preto je dôležitou súčasťou divadelného sveta dramatik a dramatická tvorba. No a práve najnovšiu dramatickú tvorbu a jej tendencie sa snaží mapovať festival Nová dráma.

SPRIEVODNÉ PODUJATIA

Poslaním festivalu Nová dráma/New Drama nie je len prezentácia existujúcich inscenácií v hlavnom súťažnom programe, ale aj stimulácia kreatívneho písania, konkrétne súťažou Dráma. To všetko dopĺňajú aj formou už spomínanej súťaže DRÁMA. Imidž festivalu vytvárajú tiež prednášky a workshopy svetových odborníkov v oblasti novej drámy a performatívneho umenia, prípadne dramatikov z európskych krajín. Aby bol obraz súčasného divadelného umenia komplexný, tak súčasťou podujatia sú aj tematické výstavy (scénografia a nová dráma,

kostýmové výtvarníctvo, divadelná fotografia) a medzinárodné konferencie (hodnota umenia a jeho hodnotenie, nová dramaturgia, práca s publikom, divadelné časopisy a kritika). Hlavný program doplnili prezentácie nových kníh Divadelného ústavu, inscenované čítanie finálnych textov súťaže Dráma – Trojboj, prednášky a diskusie s tvorcami a dramatikmi, masterclass nemeckého dramatika Rolanda Schimmelpfenniga a medzinárodná konferencia Divadlo v konfliktných zónach. Sekcia Focus bola zameraná na divadlo a drámu z Chorvátska. Predstavilo sa v nej divadlo HKD Teatar Rijeka s inscenáciou režiséra Olivera Frlića Aleksandra Zec. Theory Event ponúkol prednášku Darka Lukića i teatrologičky Željky Turčinovičovej a prezentáciu divadelnej hry Tri zimy za účasti autorky Teny Stivičičovej.

CENY PRE NAJLEPŠÍCH

Hlavnú cenu za najlepšiu inscenáciu festivalu Grand Prix Nová dráma/New Drama 2018 získala hra Eugena Gindla WOW! v podaní divadelného súboru Debris Company. Samotní tvorcovia ponúkli k touto predstaveniu nasledujúcu anotáciu: „Obchod a kapitalizmus, veda

a technika, planetárna komunikácia a geopolitické vedomie spojili svet do globálnej dediny. Ako premieňame prírodu, svoje vlastné telo a psychiku, rodinu a spoločnosť – akú cenu chceme zaplatiť za blahobyt a konzumizmus? Do akej miery sú samozrejme svetské viery ako humanizmus, rovnosť žien a mužov, pokrok ľudstva? Stojíme na prahu raja, alebo pekla? Možné je všetko.“ Cenu bratislavského diváka získala inscenácia Elity. Účastníci Seminára mladej kritiky, poslucháči vysokých škôl umeleckého a humanitného smeru z Česka a zo Slovenska, udelili Cenu študentskej poroty inscenácii Postfaktótum. Zvláštnu cenu poroty si odniesla herečka Barbora Andrešičová za širokospektrálnosť hereckého prejavu v inscenácii Ľudia, miesta a veci. Slávnostný večer patril aj udeľovaniu cien súťaže pôvodných dramatických textov divadelných hier v slovenskom a českom jazyku Dráma 2017. Na treťom mieste sa umiestnil Miroslav Djablik s textom Vianočný zázrak. Druhé miesto nebolo udelené. Odborná porota udelila dve prvé miesta – Vande Zaplatilkovej Hutařovej za hru Jen zavřít oči a Dušanovi Vicenovi za hru Odpisy a priznania.

Víťazom festivalu sa stal súbor Debris Company s hrou Eugena GINDLA WOW!

Cenu Rádia Devín, o ktorej rozhodla odborná porota, získal Ondřej Škrabal s textom Zjevení pudla. Cenu Činohry Slovenského národného divadla neudelili.

NÁJDENÁ BUDÚCNOSŤ

Novinkou štrnásteho ročníka festivalu bola nesúťažná programová sekcia Najdená budúcnosť, ktorá prezentuje projekty tvorcov najmladšej generácie. Práve táto časť podujatia bola z hľadiska hľadania perspektív slovenského divadla azda najzaujímavejšia. Ani nie preto, že by sa tu divák stretol s množstvom prevratných a zaujímavých divadelných výbojov. Skôr preto, že naznačila akúsi bezradnosť vo vývoji a v smerovaní dramatickej tvorby nielen u nás, ale v celej Európe. Ako konštatovali v rámci slovnej hračky niektorí účastníci tejto sekcie: Naj-

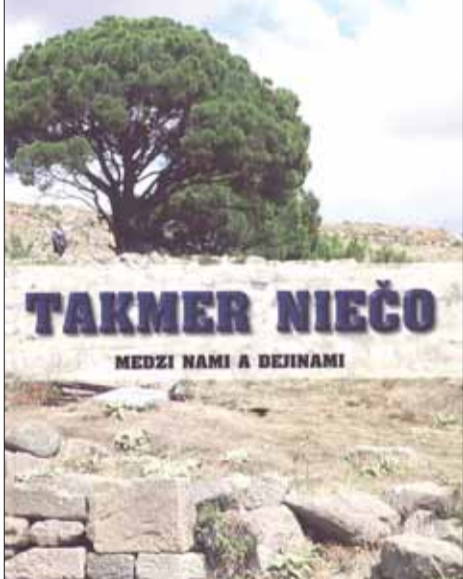
dená budúcnosť nemusí byť nádejná. Samozrejme, od divadla sa očakáva určitá miera angažovanosti, aby nebolo redukované len na svoju zábavnú funkciu. No tento „relaxačný moment“ je z komerčného hľadiska najžiadanejší. Povedané bez servítky, bežný divák radšej pôjde na štekľivú komédiu ako na predstavenie, ktoré pred ním kládne ťažko zodpovedateľné otázky o budúcnosti tejto civilizácie. Tak či onak, súčasné slovenské divadlo je zatiaľ životaschopný organizmus ponúkajúci pestrú škálu dramatickej tvorby. Ostáva len zbožné želanie, aby na to zareagovala aj verejnoprávna RTVS, napríklad nadviazaním na legendárne Bratislavské pondelky, v ktorých sa kedysi v televízii predstavovalo to najlepšie z divadla. Herci, režiséri a dramatici takpovediac v priamom prenose.

Miroslav Demák: Takmer nič, Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2017

Veľké bohatstvo bolo aj veľkým nešťastím žien

KNIHA TÝŽDŇA

Miroslav Demák

„Myslím si, že človek môže sám seba pochopiť iba z dejín,“ touto vetou začína knižku cestopisov Miroslav Demák. Je nielen pravdivá, ale sčasti objasňuje zámer autora poskytnúť čitateľovi viac než obyčajný knižný sprievodca. Prítom iste jedinečným spôsobom ozvláštni každé navštívené miesto.

Demák je novinár, spisovateľ, prekladateľ i vydavateľ zo Starej Pazovy v Srbsku. Žije na Slovensku. Mnohé cesty uskutočnil prostredníctvom Združenia spisovateľov Vojvodiny, napríklad do Londýna alebo do Kórejskej ľudovodemokratickej republiky. Spomienky na Londýn sú súčasťou knižky, o severnej Kórei napísal niekoľko cestopisov. Kto sa vyberie do Istanbulu, Efezu, Tróje či do Ríma alebo Normandie, iste privíta Demákovu knižku s hustým a objavným obsahom. Sám autor priznáva, že jeho cestopisy sú prešpikované históriou, ale práve táto schopnosť autora dáva jeho dielu pridanú hodnotu. Čitateľ môže začleniť historické udalosti vlastného národa do širšieho kontextu dejín a porovnávať.

Veľmi zaujímavé poznatky prináša o niekdajšom kresťanskom chráme Hagia Sofia v Istanbuli. Kto by v tejto časti sveta očakával Vikingov? No ich stopu i vplyv na anglický trón autor presvedčivo dokladá. Aj skutočnosť, že vo Verone nikdy nežili Rómeo a Júlia, aj keď mesto profituje z legendy o ich veľkej láske. Ale podobných autorových zaujímavých zistení je na stránkach predstavovanej knižky viac...

Na druhej strane porovnáva chrámy vo Verone a Zadare zasvätené sv. Anastázii a poukazuje na fakt, že vo Verone nenájdeme žiadnu podobizeň svätice, kým v Zadare zdobí hlavné priečelie. Čím zaujala sv. Anastázia autora? Napriek tomu, že bola Rimankou, uctievať ju najmä v oblasti severného Jadranu, na Sicílii, ba aj v pravoslávnom Rusku, Grécku i v Konštantinopole. Jej život tak trochu pripomína osud viacerých žien z minulosti, ktoré po smrti svojich manželov prišli k veľkému bohatstvu, no neprinieslo im šťastie, ale smrť. Ako našej Báthoryčke.

Eva ZELENAYOVÁ

MEDAILÓN

Keď so záujmom pozeráme nejaký film alebo sa nadchýneme divadelným predstavením, väčšinou hovoríme o hercoch, o tom, ako stvárnil svoju postavu, ako sa do nej vžili a tým nám pripravili kultúrny zážitok. Iba menšia časť divákov povie zároveň zopár pochvalných slov o režisérovi. A pritom je to práve režisér, ktorý môže aj z priemernej hry či zo scenára urobiť dych berúce predstavenie alebo film. Medzi takýchto režisérov s nezameniteľným režisérom rukopisom patrí aj Vladimír STRNISKO. Režisér, dramaturg a pedagóg, popredná osobnosť súčasného slovenského divadelníctva.

Nezameniteľný režisér

Narodil sa 19. mája 1938 v Martine. V tomto meste absolvoval základnú aj strednú školu a následne odišiel do Bratislavy, kde v roku 1964 vyštudoval dramaturgiu a začal pôsobiť ako dramaturg v Slovenskej televízii. V roku 1968 bol spoluzakladateľom slovenskej alternatívnej scény Divadla na Korze a stal sa jej umeleckým šéfom. Po zrušení Divadla na Korze v roku 1971 až do roku 1987 pôsobil ako dramaturg a režisér na bratislavskej Novej scéne, potom v roku 1988 začal pracovať v SND. Na prelome osemdesiatych a deväťdesiatych rokov pôsobil ako hosťujúci režisér v pražskom Národnom divadle a ako hosťujúci režisér v Divadle na Vinohradoch a v rokoch 1993 – 1999 bol riaditeľom pražského Činoherného klubu. Vladimír Strnisko je oceňovaným režisérom svetovej klasickej divadelnej tvorby, ale aj divadelnej moderny, ktorý sa snažil prostredníctvom divadelného textu a herca o „očistné stretnutie“ s divákom. Je o ňom známe, že spolupracoval predovšetkým s hercami generácie i názorovo spriaznenými, ako sú Martin Huba, Marián Labuda, Magda Vášáryová, Stanislav Dančiak, Milan Lasica, Július Satinský a ďalší. Nedávno oslávil Vladimír Strnisko pekné jubileum – osemdesiat rokov. V mene redakcie SNN mu srdečne blahoželáme!

(mab)

HUMORESKA

Keďže neklamným znakom starnutia je situácia, keď prestávame rozumieť mladej generácii, snažím sa, čo mi sily stačia, aby som s našou omladinou držal krok. Nechal som si narásť bradu, do uší napichnúť kruhy ako pre vola a vytetovať si na telo Jánošíka a dvanásť horných chlapcov. Ani sa nepýtajte, aké miesto sa ušlo Gajdošíkovi. Pokiaľ ide o pijatku, na držanie kroku som rýchlo zabudol. To keď som videl tri mladúcké slečny popíjať U morskej panny...

Samozrejme je moje každodenné niekoľkohodinové vypisovanie statusov a kopírovanie fotiek do istej sociálnej siete,

kde vystupujem pod menom John Hrashko Fazula. No a keď som z garáže vytiahol môj bicykel, ktorý si pamätá ešte súdruha Chruščov, bola moja premena dokonala. Člo-

prv ma zaujalo prečo mládencov. Kde sa podeli devy? Napokon som vydedukoval, že naše sexi Sáry, Jeanetty a Barbary odchádzajú od mám skôr preto, že ich ulovia jari

lesbické kratochvíle, takže miestni muži odchyťávajú nežné pohľavy u nás. Spočítané – vydedené, ostýchavejší, no najmä lenivší mladenci ostávajú v takzvanom „mama

Nezamedbateľným plus je aj absencia svokry a nutnosť presvedčať svoju mladú manželku o mohutnosti svojej hormonálnej výbavy, práve keď v televízii ide hokey. Mama je už dávno vycvičená, že nemá vstúpať do detskej izby svojho bradatého potomka, keďže ten môže práve vtedy pozerat' porno. Skrátka, pobyť u mamy má samé plus.

Aj nedávno som bol na návšteve v jednom takom mamičkovskom hoteli a domáca pani ma upozornila, že mám byť ticho, aby som jej tridsaťročného synka nezo- budil. Čo je narobený z roboty? Spýtal som sa. Nie, ale včera boli na námestí zvrhávať vládu a potom do rána zapíjali žiaľ, že sa im to zatiaľ nepodarilo.

Marek DANKO

Všade dobre, ale pri mame je najlepšie

vek však nesmie usnúť na vavrínoce a marihuane, takže neustále sledujem, čo sa o našej mládeži píše v rôznej bulvárnej tlači, o čom štebocujú komerčné rádiá a čo hundrú na internete. Minule som počul v jednej relácii, kde moderátori ujúkali a chichotali sa ako po rajskej plynke, že Slovensko je prvé v krajinách Vě štenci, čo sa týka dĺžky pobytu mládencov pri mamičkách. Naj-

štyridsiatnici a päťdesiatnici, ktorí sa akurát rozviedli a v hlavách i všelikde inde im bujne vystrája druhá mladosť. Samozrejme, časť z nich si ulovia aj iní šikovní mladenci a nezamedbateľná časť skončí v zahraničných chlupkých rukách, lebo v okolitej Európe pod blahodarným vplyvom gender ideológie je veľká časť mladých diev feministickej viery a zvyšok sa rozhodol pre

hoteli“. Má to niekoľko výhod. Po prvé, mama, väčšinou rozvedená, sa o jediného nositeľa mužských nohavíc v byte vzorne stará. Mladenc nemusi driet ako kôň a väčšinu peňazí naskrkat' banke ako splátku na hypotéku za nejaký dvojizbový chlievik. Ušetrené peniaze môže minúť na počítačové hry a posedenia s kamarátmi, na ktorých si pochvalujú svoje mama hotely.

Sto rokov od popravy štyridsiatich štyroch vojakov Trenčianskeho pluku zvaného aj Drotársky Po kotorskej vzbure prišiel Kragujevac

Ján ČOMAJ – Foto: internet a Štátny archív v Trenčíne

Na začiatku roka 1918 boli už armády bojujúce v nezmyslenej prvej svetovej vojne vyčerpané a muži oboch bojujúcich strán na konci fyzických i psychických síl, trpeli podvýživou i túžbou za domovom. A vojna na západných frontoch neprestávala. V takejto atmosfére sa prijímali správy z ruských bojisk s nekritickým nadšením: Tam sa vojaci vzbúрили a vyhlásili mier! Iskra revolty zapalovala prvé ohniská otvoreného odporu.

Malých vzbúr bolo veľa, na talianskom fronte i na Balkáne. Do dejín sa zapísali najmä dve: veľká vzbura námorníkov vo veľkom zálive v Čiernej Hore, známom ako Kotorská boka, s koncentráciou rakúsko-uhorského námorníctva a v srbskom meste Kragujevac.

Už koncom roka 1917 anglické, francúzske talianske námorné flotily dosiahli dávnejšie plánovaný cieľ: blokádu rakúsko-uhorskej a nemeckej armády na celom západnom a južnom fronte. To znamenalo, že vojská nedostávali z tylu posily, ale viazlo aj dodávanie streliva, potravín a materiálu pre početné armády. Prudké zníženie denných dávok jedla už v období Vianoc a potom od prvých dní roka 1918 vyvolalo vlnu nepokojov.

■ Z PULY NA JUH

K prvým vážnym prejavom neposlušnosti v rakúsko-uhorskom loďstve prišlo v druhej polovici januára na lodiach Habsburg a Radetzky – mužstvo sa podarilo upokojiť okamžitou vyššou dávkou stravy a príslubom, že aj ich ďalšie požiadavky veliteľstvo splní. Už v priebehu troch dní sa správa o nepokojoch na severe dostala do Čiernej Hory a do zátoky pri meste Kotor, kde námorníci už dlhšie trpeli hladom, pričom sa rozšírili odvodnené správy, že ich veliteľia predávajú zásoby potravín miestnemu obyvateľstvu za peniaze, šperky, aj za víno. Stačili dva-tri dni, aby sa požiadavky na vyšší prídel stravy zmenili na odpor príslušníkov porobených národov monarchie proti panovačným spôsobom najmä maďarských dôstojníkov a nerovnému postaveniu národov v habsburskej monarchii.

■ VZBÚRENÉ KRÍŽNIKY

Otvorená vzbura sa začala prvého februára 1918. Vypukla na krížniku Svätý Juraj – Sankt Georg, a okamžite sa k nemu pridala aj posádka zásobovacej lode rakúsko-uhorských ponoriek. Vzbúrení zajali a uväznili veliteľa flotily – Rakúšana kontraadmirála Alexandra Hansa. Do večera sa k vzbure pripojili posádky krížnikov Kaiser Karl VI. a Kaiser Franz Joseph. Popoludní sa začalo vyjednávanie medzi Hansom a vzbúrencami, ktorých hovorcom bol námorník Anton Grabar – zvolili si ho vytvorené národné výbory námorníkov, ktoré zastrešovala námornícka rada. Vzbúrení požadovali okamžité skončenie vojny, úplnú nezávislosť národov od veľmoci, odzbrojenie a demobilizáciu, práva národov na sebaurčenie a, pravdaže, okamžité zlepšenie zásobovania mužstva potravinami. Hansa na požiadavky reagoval kladne, sľúbil zlepšenie zásobovania a viac vychádzok, ale ďalšie požiadavky sa vymykali jeho právomoci, čím aj argumentoval. Rovnako nevedel vzbúrencom zaručiť beztrietnosť. Pre monarchiu a armádu situáciu skomplikovali robotníci miestnych lodeníc, námorníci z ponoriek a piloti hydroplánov, ktoré mali v neďalekom Kumbore základňu. Vzburu inicioval tridsaťročný český sociálny demokrat František Rasch z opravárenských dielní lodenice.

Už v noci rakúsko-uhorské armádne velenie sťahovalo do priestoru vojenské posily a pobrežné pevnosti dostali úlohu nasmerovať všetky zbraňové systémy na lode, ktoré sa zapojili do vzbury, a v prípade akéhokoľvek pohybu potopiť ich. Veli-

Vojnovými neúspechmi a hladom demoralizovaní námorníci rakúsko-uhorského vojenského loďstva sa prvého februára 1918 v čiernohorskej Kotorskej boke postavili na ozbrojený odpor svojmu veleniu.

V srbskom Kragujevci popravili po vzbure zo začiatku júna 1918 štyridsiatich štyroch vojakov 71. pešieho, tzv. Trenčianskeho pluku. Na snímke postrieľaní vzbúrení.

tel základne Gussek dal vzbúrencom ultimátum. Kontraadmirál Hansa ho však presvedčil, aby sa nenáhlil a aby zabránili masovému krviprelievaniu. Napriek tomu, keď sa k vzbúrencom pripojila obrnená loď Rudolf, dal na ňu vypáliť niekoľko striel a torpéd. Medzitým vplávali do Kotorskej boky z otvoreného mora ďalšie bojové lode s namierenými hlavňami kanónov na vzbúrené plavidlá. Na druhý deň sa vzbúrení vzdali, jednej skupine organizátorov sa podarilo hydroplánom odletieť do Talianska, vyše osemsto námorníkov zatkli, 432 odsúdili na dlhoročné väzenia – tých všetkých zachránil iba koniec vojny. Štyroch organizátorov zastrelili 11. februára 1918 pri cintorínskom múre v čiernohorskom meste Skaljari.

■ TRENČIANSKY PLUK

Kotorská vzbura, vojensky nebezpečnejšia, sa pre jej účastníkov skončila relatívne menej krvavo ako ďalší protest, početnejší, mohutnejší, aj keď z vojenského hľadiska menej nebezpečný, ale s desaťtisícobne väčším počtom na smrť odsúdených vojakov. Pre nás dôležitý však najmä tým, že jeho účastníkmi i obeťami boli slovenskí chlapci a muži, príslušníci 71. cisársko-kráľovského Trenčianskeho pluku.

Pluk mal už bohatú históriu a veľké bojové tradície. Vznikol v roku 1860 a pôvodne mal strážiť

územia v severotalianskych provinciách, patriacich vtedy do rakúsko-uhorskej monarchie – najprv v Benátkach, potom v Padove a koncom šesťdesiatych rokov blízko dnešných rakúsko-talianskych hraníc. Koncom sedemdesiatych rokov okupoval Bosnu a Hercegovinu a v roku 1882 potlačil povstanie Bosniakov proti Viedni. Nemal teda dobrú povest' – ako žiadna okupačná armáda. Nevládli v ňom ani slušné pomery, lebo v okupačnom vojsku sú vždy napätia z možného ohrozenia zo strany obyvateľstva a z jeho hnutia odporu.

■ Z KARPÁT DO SRBSKA

Koncom devätnásteho storočia sa sídlom pluku stal Trenčín, odvtedy sa aj 71. cisársko-kráľovský pluk začal oficiálne nazývať „Trenčiansky“. Rukovali k nemu prevažne chlapci z Kysúca a Považia, čo bola vtedy Trenčianska župa, a na prelome 19. a 20. storočia tvorili mládeni zo severného Slovenska až osemdesiatpäť percent mužstva. Z nich najviac pochádzalo z „Drotárie“ – Veľkého Rovného a Dlhého Poľa – preto pluk volali aj Drotársky. Pri bojoch s Rusmi v Karpatoch sa asi dvetisíc príslušníkov „drotárskeho“ pluku dostalo do ruského zajatia. Bolševická revolúcia, Leninov dekrét o mieri a chaotický rozpad zajateckých táborov väčšine z nich umožnili návrat domov, tu

však znova museli narukovať do sídla svojho útvaru. Znivočení, vyhladnutí, mnohí ranení alebo aspoň na konci síl – nebolo pomoci. Vojna sa pre Rakúsko-Uhorsko neskončila a hlavné veliteľstvo dalo pluku rozkaz nastúpiť na balkánsky front. Museli ísť všetci, aj navrátilci z Ruska. Sotva však dorazili do srbského Kragujevca, rozšírila sa správa, že rakúsko-uhorská armáda dostala v údolí rieky Piava na frak, že celé delostrelecké batérie a kavaléria sa topia v bahne rozvodnenej rieky a že ich čaká presun na taliansky front. Aj tých z Ruska. Zaradili ich do 41. pochodovej formácie. Rozkaz sa mal vykonať v najbližších dňoch. Zúfalstvo vystriedal hnev.

■ JÚNOVÁ NEDEĽA

Bolo druhého júna 1918, horúca južanská noc zo soboty na nedeľu. Vojaci ráno dostali žold a mnohí pred presunom vychádzku. Pobrali sa na pivo do kragujevských krčmičiek alebo do vinárskych búd. Neskoru večer sa vracali do kasární. Medzi nimi aj Martin Riljak už pod parou. Šikovateľ Anton Bednár bol dozorný jednej roty, postrehol to a zapísal ho do hlásenia – ráno Riljaka čakal raport, teda pri nástupe mu veliteľ útvaru prečítal trest za nedôstojný návrat do kasární. Za Riljakom sa však valila veľká skupina vojakov a tí sa pokúšali Bednára pre-

hovoriť, nech na to zabudne, že Riljak ide spokojne spať, nech z toho nerobí aféru, nič sa predsa nestalo. Šikovateľ sa rozkričal, že on pozná svoju povinnosť a nech sa mu do toho nepletú. Tu ktosi zareval: Bednárovi deku! Stalo sa. Šikovateľ Bednár, v danej chvíli dozorný pri vchode, sa stratil pod deku, ktorú ktosi strhol z najbližšej izby. A dostal výprask nevedno od koho. Krik zobudil aj vojakov, čo už spali. A zrazu boli celé kasárne na nohách. Z ničoho nič vypukla vzbura. Vo vojakoch, do krajnosti vyčerpaných bojmi, zajatím, transportom z východných Karpát na Balkán, zúfalých z toho, že po tých útrapách musia ísť ešte na taliansky front, explodovala všetka nenávisť k vojne. Obsadili kasárne. Vylomili jeden zo skladov zbraní a vzali z neho päťsto pušiek a niekoľko tisíc nábojov, v náhlivosti a chaose si ani nevšimli, že väčšina z nich bola cvičných, teda slepých. V kanceláriách zničili dokumentáciu pluku aj s evidenciou mužstva a v pokladnici jednej roty našli stodesaťtisíc korún...

V chaose sa rodila organizácia: jedna skupina vojakov sa vybrala do mesta zatýkať dôstojníkov – po bytoch, kaviarňach a viechach, iná skupina zahatala prístupové cesty do mesta povozmi a čo im prišlo pod ruky. Nezabudli na železniciu – aby proti nim nemohli dopraviť posily, demontovali kolajnice v oboch smeroch ďaleko od stanice...

■ TRAGICKÝ KONIEC

Do arzenálu ťažších zbraní a ostrého streliva sa vzbúrení nedostali. Podplukovník Artur Marx s vojakmi 7. jazdeckého pluku odrezali najprv najaktívnejšiu skupinu vzbúrencov čatára Jána Hudeca od ostatných. Postupne zneškodnili skupiny hľadajúce po meste dôstojníkov. Potom zaútočili na kasárne. Boje trvali celú nedeľu. Ojedinelé výstrely sa ozývali ešte aj tretieho júna nadržanom. V prestrelkách padli vzbúrení – desiatnik Juraj Ruda, vojak Juraj Oľšaník, vojak Ján Štrbka, vojak Ján Domanický a vojak Pavol Kozlár.

Štyridsiati štyria vojaci a poddôstojníci boli ihneď popravení. Poprave sa musel prizeráť celý pluk.

KRAGUJEVSKÍ MARTÝRI

Juraj Pittner, Trenč. Teplice
Pavol Kubica, Zborov
Štefan Bednár, Beckov
Pavol Šalaga, Vrútky
Jozef Holko, Horná Súča
Jozef Laššo, Petr. Lehota
Ján Fabo, Kubra
Štefa Rác, Kubnica
Viktor Kolibík, Dlhé Pole
František Durkáč, Turzovka
Ondrej Balát, Považ. Chlmec
Ondrej Smrtník, Pov. Bystrica
Martin Riljak, H. Mariková
Alfonz Gál, Kolárovice
Adam Daviš, Kolárovice
Martin Kulišek, Štiavnik
Štefan Sokolík, Štiavnik
Vincent Rakovan, Štiavnik
Valentín Miko, Udiča
Jozef Hojdič, Papradno
Alojz Vojár, Zákopčie
Peter Platoš, Zákopčie
Alojz Šeliga, Boleslav
Ján Gohr, Uhrovec
Gregor Dvorský, Krásna Ves
Anton Mikuč, Ribany
Matej Frniak, Belá
Martin Ongel, Terchová
Ondrej Brveník, Kralovany
Ondrej Kišš, Krpeljany
Ondrej Jariabka, Čremošné
Štefan Snovák, Hruštín
Štefan Radzo, Hruštín
Karol Miklušičák, Námestovo
Dionýz Jesenský, Turč. Jaseno
Vincent Čimbora, Krásno
Ján Hudec, Riečnica
Jozef Žovniak, Riečnica
Ján Križan, Chochoľná
Adam Bičánek, Olešná
Ján Kašper, Sklené
Ján Slezák, Kunov
Jozef Čuraj, Veľký Divín
Pavol Kleniar, Krupina

Devínska Nová Ves privítala 25. ročník Festivalu slovenskej národnej piesne

Keď piesne znejú úprimným vlastenectvom

Tetx a foto: Maroš M. BANČEJ

„Pieseň vás môže rozveseliť, môže vás roztancovať, ale pieseň má aj dar povzniesť ľudského ducha.“ Tieto slová povedal Peter Dobroslav Bella Horal, autor textu hymnickej piesne Aká si mi krásna. Jeho myšlienka podvedome rezonovala aj na dvadsiatom piatom ročníku Festivalu slovenskej národnej piesne, ktorý sa uskutočnil 19. a 20. mája 2018 v Devínskej Novej Vsi. Počas slávnostného popoludnia odznelo nemalo ľudových piesní v podaní detských či dospelých interpretov, ktorých spájalo jedno – láska k hudbe a k nášmu ľudovému kultúrnemu dedičstvu.

Všetkých účinkujúcich na 25. ročníku Festivalu slovenskej národnej piesne v Devínskej Novej Vsi spájala úprimná láska k hudbe a ľudovej kultúre.

Jubilejný ročník pritiahol na pódium významné osobnosti – skvelú ľudovú kapelu Dudíci s primášom Mirkom Dudikom aj operného sólistu Miroslava DVORSKÉHO.

Festival slovenskej národnej piesne sa stal pevnou súčasťou kultúrneho života nielen obyvateľov Devínskej Novej Vsi, ale cestu naň si našli aj milovníci ľudovej piesne z Bratislavy, ba i z ostatných kútov Slovenska, a to aj napriek tomu, že celé podujatie s nevelkým rozpočtom nemá veľkú mediálnu publicitu a existuje najmä vďaka obetavej práci dobrovoľníkov z Miestneho odboru MS v Devínskej Novej Vsi v spolupráci s Mestskou časťou Bratislava-Devínska Nová Ves a farnosťou Bratislava-Devínska Nová Ves.

SPOMIENKA NA SPISOVATEĽA

Z úcty k odkazom našich predkov a rodnej vlasti organizátori pre vás pripravili pásmo slova, hudby a tanco v podaní súborov a sólistov pre sviežosť ducha, potvrdenie spolupatričnosti a uchovanie tradícií,“ pozývajú organizátori divákov na festival, ktorý sa začal v sobotu 19. mája 2018 v SNM Múzeu kultúry Chorvátov na Slovensku spomienkou na rodáka z Devínskej Novej Vsi spisovateľa Ruda Slobodu. Ten by sa v týchto dňoch dožil osemdesiatich rokov, čo len umocnilo slávnostný charakter spomienky. Autor týchto riadkov tohto výnimočného prozaika

osobne poznal a strávil nejedno popoludnie s majstrom v jeho domčeku v devínskonovoveskej časti Slovinc, ale aj tak sa spolu s ostatnými účastníkmi spomienky dozvedel veľa nových informácií. Zaslúžil sa o to zaujímavý hosť podujatia akademický sochár Alexander Iľečko, ktorý je autorom pamätníka – busty na námestí Ruda Slobodu neďaleko Domu kultúry, kde Festival slovenskej národnej piesne prebiehal. Nasledujúce nedeľné popoludnie sa začalo slávnostnou svätou omšou v Kostole Ducha Svätého, po ktorej sa pomaly začali schádzať v Dome kultúry prví účinkujúci. Bolo zaujímavé sledovať, ako sa členovia rôznych súborov navzájom vítajú, keďže takéto podujatia sú aj vďaka príležitosti na stretávanie aktívnych milovníkov folklóru a najmä ľudovej piesne z rôznych kútov Slovenska. Kým sa dospeli rozprávali čo je nové, detskí účinkujúci šantili okolo alebo si pod vedením svojich vedúcich ešte narýchlo opakovali niektoré časti svojho vystúpenia. Ešte predtým mali návštevníci možnosť prezrieť si výstavu historických vozidiel, ktorá sa konala pod záštitou akademického maliara Mariána Komáčka.

GENERAČNÉ MOSTY

Samotný festival sa začal vo veľkej sále Istrocentra (bývalý Dom kultúry) o 16. hodine, pričom zaplnená sála privítala najprv organizátorov festivalu. „Je obdivuhodné, že aj aktivity, ktoré sú na pleciah dobrovoľníkov, dokážu v Matici pretrvať celé štvrtstoročie a byť veľkolepé a na úrovni celoslovenských podujatí,“ povedal na adresu organizátorov i účastníkov festivalu prvý podpredseda Matice slovenskej Marek Hanuska. Starosta Mestskej časti Devínska Nová Ves Milan Jambor poďakoval organizátorom z radov Matice a zdôraznil, že Devínska Nová Ves je hrdá na to, že práve na pôde tejto mestskej časti vzniklo takéto podujatie zachovávajúce a zveľaďujúce naše národné tradície. Predseda MS Marián Gešper vo svojom príhovore okrem iného povedal: „Vieme, že súčasťou nášho kultúrneho národného dedičstva je folklór, ľudové piesne. V nich je vyjadrené skutočne úprimné vlastenectvo, vlastenectvo neformálne. Táto láska k ľudovej piesni je úprimná a dedí sa z generácie na generáciu. Preto by som rád poďakoval Miestnemu odboru Matice slovenskej, ktorý túto

lásku pomáha zachovávať a zveľaďovať.“ V nasledujúcom hlavnom programe potom vystúpili detské folklórne súbory Slniečko a Kobylka, ženská spevácka skupina Kytica, spevácke zbory Rodokmeň a Bystričan, ale aj žiaci miestnej Ľudovej školy umenia, ktorí celý program otvárali.

HVIEZDNI HOSTIA

Zúčastnení predstavitelia Matice slovenskej si nenechali ujsť príležitosť a využili jubilejný ročník na to, aby riaditeľa podujatia Petra Kruga ocenili za zásluhy za zachovávanie tradície a odkazu našich predkov. Jedno z najvyšších matičných ocenení – konkrétne Cenu Matice slovenskej, mu odovzdal predseda MS Marián Gešper. Peter Krug v krátkej ďakovnej reči vyjadril podstatu svojich celoživotných snáh v oblasti folklóru jednou vetou: „Celý život tým žijem, teším sa a som rád, že môžem odovzdať ďalej to, čo som získal od svojich predkov.“ Význam podujatia, ktoré má za sebou už štvrtstoročie existencie, potvrdili aj populárni hostia. Jedinečné interpretačné umenie predviedol husľový virtuóz Miroslav Dudík s ľudovou hudbou Dudíci a neostalo len pri tomto hosťovi. Na pódium vzápätí vyšiel známy a populárny operný spevák Miroslav Dvorský, ktorý potvrdil, že národná pieseň neodmysliteľne patrí k slovenskej kultúre. „Slovenský národ je veľmi muzikálny, miluje hudbu a je veľmi citlivý. Pieseň je základom slovenskej rodiny, ja sám si pamätám, ako nám mama doma stále spievala piesne. Preto si myslím, že slovenská ľudová pieseň je základom kultúry slovenského národa. Na nej boli odchované generácie a vďaka tomuto je slovenská duša citlivá a krásna,“ vyjadril sa jeden z našich najznámejších operných spevákov. V jeho podaní zneli ľudové piesne ako famózne skladby z operných predstavení javísk svetových operných scén. Skrátka, jubilejný dvadsiaty piaty Festival slovenskej národnej piesne ukázal, že náš národný poklad v podobe piesne môžeme hrdo prezentovať doma i v zahraničí. Na záver podujatia predseda Miestneho odboru MS v Devínskej Novej Vsi Juraj Strempek konštatoval, že verí v životaschopnosť festivalu a v to, že sa ho v budúcich rokoch podarí rozšíriť o ďalšie sprievodné podujatia a vystúpiť na ňom aj ďalší sólisti a súbory, najmä tie, ktoré pôsobia pri Matici slovenskej.

Sólo pre tri desiatky spevákov, muzikantov a ľudových rozprávačov

Májové spievanky v ružomerskej synagóge

Text a foto: Tibor ŠULA

Ľudová hudba detského folklórneho súboru Belanček s Milošom BOBÁŇOM (vľavo)

Dievčenské trio heligonkárk: A. BELORITOVÁ, L. VESELOVSKÁ a R. ŠVANTNEROVÁ sa predstavilo piesňami z Liptovskej Lužnej.

Ružomerská synagóga patrí v minulých dňoch Májovým spievankám. Predstavili sa v nich vyše tri desiatky spevákov, muzikantov a ľudových rozprávačov. V programe účinkoval aj detský folklórny súbor Belanček z Bieleho

Potoka-Ružomberka, ktorý vznikol pred rokom. Pri jeho kolíske stála Martina Littvová, ktorá je podnes jeho vedúca. Muzikantov jej cibrí Miloš Bobáň, známy profesionálny folklórny hudobník, zakladateľ súboru Terchovce

a vedúci detských súborov Zárivček a Terchovček. Malí folkloristi z Belančeka sa predstavili piesňami z Liptovských Sliačov a z Važca. Piesne z Liptovskej Lužnej zazneli v podaní dievčenského tria heligonkárk – Adriany Beloritovej,

Lenky Veselovskej a Radky Švандovej. Pravdaže, nechýbali ani miestne pesničky v originálnom prejave tamojšej ženskej speváckej skupiny FS Sliačanka. Tieto speváčky sa predstavili v dvoch vstupoch jarnými a janskými piesňami. V máji ožívajú aj liptovské lúky nielen zvoncami ovečiek, ale aj spiežovcami – sviezovcami pekných hlasov. V minulosti sa ich zvuk spájal s hlasom fujary a ten nechýbal ani na koncerte Májové spievanky. Nádhernú bodku za Májovými spievankami dali všetci účinkujúci spoločnou piesňou Na Kráľovej holi. Večerom sprevádzali Jozefov Večerek a Martina Littvová, ktorá pripravila scenár podujatia. Okrem toho ho aj režirovala.

„Tradíciu Májových spievankiek sme založili pred rokom. Chceli sme prezentovať činnosť nášho novovzniknutého detského folklórneho súboru Belanček. Samozrejme, prizvali sme aj hostí. Chceme poďakovať rodičom detí, ktorí podporujú našu činnosť. Náš súbor má už aj svoje kroje,“ zdôraznila na záver M. Littvová.

MATIČNÉ DEPEŠE

Pocť vedcovi A. Hajdukovi

Trnavská univerzita v cykle spomienkových večerov venovaných jej čestným doktorom uviedla v závere mája program o svojom prvom rektorovi Pocť Antonovi Hajdukovi. Prof. RNDr., Dr. h. c. Anton Hajduk, DrSc. (1933-2005), bol významný slovenský odborník v oblasti astrofyziky a dynamiky medziplanetárnej hmoty. Popri vedeckej činnosti sa aktívne venoval filozofii, stal sa jedným z predstaviteľov prúdu zástancov spoluaktivity vedy a viery, bol predsedom Ústredia slovenskej kresťanskej inteligencie (ÚSKI) a odborníkom na výskum turínskeho plátna.

Štúrov Zvolen

Mesto Zvolen, BBSK, Podpoľianske osvetové stredisko, Matica slovenská, Občianske spoločenstvo Štúrov Zvolen a Krajská knižnica Ľudovíta Štúra pozývajú záujemcov 5. a 6. júna do Domu kultúry ŽSR vo Zvolene na XXXII. ročník celoslovenskej súťaže v rétorike Štúrov Zvolen. Popri prezentácii a ubytovaní sú počas prvého dňa pre súťažiacich vo všetkých troch kategóriách pripravené tvorivé dielne – pre I. kategóriu Rétorika hrou, pre II. Toto je náš svet a pre III. O škaredom káčatku. Samotná súťaž sa uskutoční v stredu 6. júna so začiatkom o 9. h pre všetky kategórie.

Barvinková dedinka

Zväz Rusínov – Ukrajincov SR, Obec Kamienka, Prešovský samosprávny kraj a Ľubovnianske osvetové stredisko v Starej Ľubovni pripravili na prvý júnový víkend v obci preslávanej folklórom a populárnej Naj dedinke Slovenska už 53. festival folklóru Rusínov – Ukrajincov Slovenska. Folklórne tradície tu udržiava FS Barvinko, ktorý dlhodobo pracuje pod vedením známeho rusínskeho aktivistu Martina Karaša. Na prvý sobotný festivalový deň je pripravené tradičné podvečerné uvítanie v programe Vitajte v Kamienke a druhý v nedeľu od 10. h v miestnom amfiteátri ozdobia dva programové bloky – Holose, holose a Barvinková Kamienka.

Za matičiarom Vojtechom Tichým

Rady matičiarov v Trenčíne navždy opustil dlhoročný člen Ing. Vojtech Tichý, ktorý skončil vo veku sedemdesiatpäť rokov. Od roku 1998 dve obdobia zastával funkciu predsedu MO MS a stále patril k aktívnym členom výboru. Popri iných záľubách bol aj zanietým zberateľom minerálov a fotografom, od roku 1992 členom Trenčianskeho fotostrediska Méta. Svoje nadšenie k fotografovaniu v plnej miere uplatnil pri takmer všetkých podujatiach miestneho odboru vrátane dokumentácie Literárnej súťaže Jozefa Branekého. Zostala po ňom trvalá stopa nielen vo fotografiách, ale aj v spomienkach tých, ktorí ho poznali a mali radi. Všetko, čo V. Tichý robil, robil s plným nasadením. Česť jeho pamiatke!

Pripravil Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Vo svojich nasledujúcich riadkoch sa chcem odvolať na viaceré články v SNN, najprv na text E. Zelenayovej Nezábudajme na naše významné dejiny, publikovaný tohto roka v SNN č. 17. Súhlasím, že napriek všetkým úkladom nepravíkov nášho národa sa dejinná pravda preukázala a potvrdila aj preto, že nepretržite žijeme vo svojej pradávnnej vlasti. Mnohí z nás zrod našej suverénnej a nezávislej Slovenskej republiky považujú za zázrak. Iní, najmä mladšia generácia, vnímajú našu súčasnosť ako samozrejmosť. V každom prípade naša vďaka a hlboká úcta patrí predkom, ktorí v nerovnoprávnom postavení zachovali identitu a históriu Slovákov. Tak ako nemôžeme škrtiť zo životopisu, tak nemôžeme deformovať dejiny. Lenže našu históriu neraz písali historici z pozície mocenských záujmov. Ani teraz Historický ústav SAV nepomáha učiteľom dejepisu, aby suverénne viedli žiakov k láske k vlasti, národnému vedomiu, ako aj hrdosti na svoj rod a národ. To sú problémy, ktoré by mali razantnejšie riešiť príslušné štátne orgány, vedecké a spoločenské inštitúcie a v neposlednom rade Matica slovenská a jej Historický ústav. Viac ako sto dní je Marián Gešper na čele našej matickej inštitúcie. Za uvedené obdobie vykonal množstvo stretnutí s predstaviteľmi významných inštitúcií, čo môže pomôcť pri plnení úloh MS. Zároveň kladne môžeme hodnotiť aj prístup predchádzajúceho vedenia MS, ktoré vytvorilo priestor na autonómne postavenie Mladej Matici pri realizácii predstáv o budúcnosti ustanovizne. Predpokladom dobrých výsledkov v matickej činnosti je skutočnosť, že súčasný predseda MS a jej vedenie sa chcú riadiť v práci ideami našich významných osobností. Tu sa žiada dodať, že MS sa vždy takto správala od začiatku svojho zrodu.

Po zoznámení sa s obsahom rozhovoru, ako je prezentovaný v SNN po sto dňoch činnosti Mariána Gešpera vo funkcii predsedu MS, verím, že všetky doteraz overené a osvedčené ciele MS ostanú zachované. Verím, že postupne aj prostredníctvom SNN bude celá členská základňa konkrétnejšie informovaná. Za nevyhnutné považujem urýchlené riešenie aktuálnych problémov, vyplývajúcich z prípravy doplnujúceho učebného materiálu pre základné školy obsiahnuté v SNN 17/2018 v rozhovore s pani Margarétou Vyšnou, riaditeľkou Strediska národnostných vzťahov. Okamžité riešenie si zaslúžia aj problémy obsiahnuté v správe pani Margaréty Vyšnej, zverejnenej v SNN 16/2018 pod titulom Tlaky na školské samosprávy na juhu Slovenska o potlačovaní práv slovenských obyvateľov v spoločenských, kultúrnych a školských samosprávach.

Ján MARKO

Dvadsaťosem roka má uplynulý rok, čo sme sa rozlúčili s našim sedemdesiatšesťročným otcom a starým otcom Dr. Jánom Kubáňom z Bratislavy, zamagurským rodom. Mal rád život, svoju prácu a bol hrdý na to, že je Slovák. Pracoval dlhé roky v Slovenskej televízii ako hlásateľ, moderátor a redaktor. Bol členom Maticy slovenskej. Neskôr publikoval vo svojom vydavateľstve pod známym menom Kubko-Gorál. Kto ste ho poznali, venujte mu tichú spomienku.

Deň matiek oslávili v Michalovciach sedemhodinovým programom

Naše tradície, zvyky, náš slovenský Zemplín

Text a foto: Karin OBŠATNIKOVA

Druhú májovú nedeľu už tradične patrila jednému z najkrajších a úprimnosťou a vďakou naplnených sviatkov – Dňu matiek. Aj Dom Matice slovenskej v Michalovciach chcel k nemu prispieť svojim dielom. V spolupráci s Obchodným centrom Zemplín v Michalovciach celodenným programom s názvom Naše tradície, naše zvyky, náš Zemplín.

Predseda MS Marián GEŠPER privítal účastníkov osláv Dňa matiek v Obchodnom centre Zemplín v Michalovciach, kde sa v sedemhodinovom programe predstavilo takmer dvesto účinkujúcich.

Priestory obchodného domu v centre dolného Zemplína sa nadlho zmenili na vďačnú folklórnu scénu a hľadisko.

Na vyše sedemhodinovom folklórnom programe priamo v priestoroch obchodného centra privítal účinkujúcich a prítomných predseda MS Marián Gešper, ktorý pripomenul poslanie a význam MS v súčasnosti a v krátkom pozdravom prihovore vyzdvihol aj dôležitosť žien matiek v spoločnosti a poblahoželel im k ich sviatku.

Srdcia a mysle prítomných potom rozveselovalo sedemdesiatich súborov z vyše sto deväťdesiatimi účinkujúcimi z regiónu Zemplína – temperamentné Mihaľovské Nevesty i Beťare, Zemplínski Heligonkari, FS Močaranka, Chlopi z Bracovec,

FS Klužanka, FS Bežovčan, MSS Užan, FS Pajtaški, ŽFSS Pacerki, FS Moravančan, FS Viňančan, ŽFSS Harčarki z Pozdišovce, FS

FOTORIPORT

Porubjan, MFSS Harčare z Pozdišovce, FS Jurošika, inštrumentalista Milan Krajňak. Všetci sa postarali sa o príjemnú atmosféru a nielen hudbou a tancom, ale aj pekným slovom a vinšom potešili mamy.

Pre deti a mládež pripravili maticní organizátori aj celodenné tvorivé dielne, kde si záujemcovia mohli vyrobiť krásne darčeky,

ktorými potešili nejedno milované srdiečko. Tvorivé dielne rozširovali paletu našich ľudových zvykov, tradícií a remesiel. Ich súčasťou bolo zdobenie medovníčkov, výroba predmetov z kože, tkanie na krosnách, ručná tvorba spomienkových predmetov, točenie na hrnciarskom kruhu aj plstenie z ovčieho rúna. Z podujatia si všetci prítomní odnášali nielen krásne darčeky, ale najmä dobrý pocit z príjemne stráveného času so svojimi najbližšími v modernom prostredí, ktoré dýchalo srdečnou atmosférou a bolo prepojené s našou tradíciou, našimi zvykmi i s našou Maticou slovenskou.

Ukázali gurmánske bunky aj dispozície

Katarína KALANKOVÁ

V Žiline-Trnove sa nedávno uskutočnil jubilejný desiaty ročník Trnovských hodov sv. Juraja, ktoré od ich vzniku organizuje Krajské kultúrne stredisko v Žiline a poslanci za tento volebný obvod. Slávnosť je venovaná patrónovi obce a počas uplynulých rokov si získala veľa priaznivcov, stala úspešným a vyhľadávaným podujatím tak pre staršiu, ako i mladšiu generáciu.

Krajské kultúrne stredisko v Žiline spolupracuje s Domom Matice slovenskej v Žiline na mnohých projektoch, preto neprekvapila iniciatíva žilinských maticiarov, že sa tentoraz aj oni zúčastnia na tradičnej súťaži vo varení gulášu. Maticári sa podujali ukázať gurmánske dispozície po prvý raz a druhým miestom prekvapili seba i organizátorov. Porota bola dlhá

na vázkach, dokonca sa rozhodlo na umiestnení na prvom mieste. Gulášmajstrom matického tímu bol sympatizant Maticy slovenskej Tibor Barčík a asistovali mu členovia MO MS v Žiline.

Podakovanie patrí všetkým, ktorí maticný guláš uvarili a aj takto zviditeľnili Maticu slovenskú. Veríme, že aj ďalší ročník bude pre maticiarov taký úspešný ako tohoročný.

Školáci zo ZŠ Matice slovenskej v Prešove rozvíjajú zaujímavý projekt

Matica prišla za Maticou...

Alena PEKÁROVÁ

Začiatkom mája šiestaci zo ZŠ Matice slovenskej v Prešove navštívili Dom Matice slovenskej v Prešove. Konečne navštívila „Matica Maticu“ nielen v Martine, ale aj v Prešove. Návšteva bola pokračovaním projektu Putovanie po stopách Matice slovenskej. Bolo by smutné, keby žiaci tejto školy nevedeli, aký vzácny názov nesie ich škola. Prešovská škola

láci začali putovanie v novembri 2017, keď navštívili Martin, Maticu slovenskú, Dom J. C. Hronského, Literárne múzeum a Národný cintorín. Pokračovali rôznymi literárnymi projektami o osobnostiach a 3. mája navštívili Dom MS v Prešove, kde ich privítala riaditeľka Sláva Jurková, ktorá ich oboznámila s činnosťou Matice slovenskej, s publikáciami a aktivitami

maticného pracoviska. Pre školákov pripravila projekciu filmu o Matici slovenskej aj kvíz, kde si rozšírili vedomosti o národnej ustanovizni. Patrí jej preto podakovanie za pestrý program, informácie a veríme, že naša vzájomná spolupráca nekončí a spolu podnikneme ešte mnohé zaujímavé putovania po našej krásnej kultúrno-literárnej histórii.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 19 sme sa pýtali na vinkajúceho prešovského futbalistu, obávaného kanoniera a viacnásobného kráľa ligových streľcov a čs. reprezentanta Ladislava Pavloviča. Zaujímalo nás, akú mal prezývku. Správna odpoveď: RUSKÝ ČAR. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov, ktorí od nás dostanú knižné darčeky: Simona Drabíková, Pozdišovce; Ivan Šarkan, Martin; Miroslav Stašák, Oravské Veselé.

• S prvou svetovou vojnou, ktorej storočnicu ukončenia si práve pripomíname, sú spojené aj vojenské vzbury. V jednej z nich figurovali aj vojaci 71. pešieho pluku dislokovaného v Trenčíne, ktorý nazývali aj Drotársky, lebo do jeho jednotiek rukovali mladí muži a záložníci z tzv. Drotárie – najmä z kysuckých dedín Veľké Rovné a Dlhé Pole. Štyridsiatich štyroch po ozbrojenej rebélii popravili. Kde sa tak stalo?

Svoje odpovede posielajte na známu redakčnú adresu našej administrátorky Ľubici Rišianovej do 11. júna t. r. (se)

PRIPOMÍNAME SI

2. júna

– pred sto sedemdesiatimi rokmi sa v Prahe začal Slovenský zjazd; medzi jeho iniciátorov a hlavných rečníkov patrili aj Ľudovít Štúr; zjazd trval jedenásť dní (2. až 12. 6. 1848) a medzi jeho hlavné ciele patrila federalizácia rakúsko-uhorskej monarchie

– sto rokov od vojenskej vzbury v srbskom Kragujevci, ktorú vyvolali Slováci, čo sa vrátili z ruského frontu; išlo o najväčšiu vzburu v dejinách rakúsko-uhorskej armády, rebeli obsadili kasárne, vojenské objekty a železničnú stanicu, ale nepodarilo sa im dostať do zbrojnice, vzburu potlačili prvolané vojská, 8. júna 1918 štyridsaťštyri vzbúrencov popravili; udalosť stvárnil slovenský film Štyridsaťštyri s I. Mistrikom v hlavnej úlohe

– spisovateľka Iva Vranská-Rojková má okrúhle jubileum

3. júna

– pred sto päťdesiatimi rokmi sa narodil maticiar Vladimír Ormís (1903 – 1993), významný literárny vedec a životopisec, ktorý aktualizoval Riznerovu bibliografiu slovenských osobností a vydal Slovník slovenských pseudonymov

4. júna

– pred päťsto desiatimi rokmi (1508) dal náš kráľ Vladislav II. Jagelonský korunovať svojho dvojičného syna Ľudovíta, ktorý o osem rokov aj prevzal moc; kraľovali však poradcovia vo veľkom prieku medzi sebou na škodu Uhorska

5. júna

– pred sto rokmi sa vzbúril náhradný prápor 72. pešieho pluku v Bratislave, ktorý sa len začiatkom jari 1918 vrátil z bojov, rozchýrilo sa totiž, že útvár má ísť znova na front; dvoch organizátorov protestu zastrešili

– v Bratislave sa v roku 1938 konala manifestácia k dvadsiemu výročiu podpísania Pittsburskej dohody, za účasti delegácie Slovenskej ligy v Amerike; niesla sa v znamení požiadavky autonómie a zúčastnilo sa na nej dvadsaťpäťtisíc ľudí; 80. výročie

– pred osemdesiatimi rokmi umrel maliar Mikuláš Galanda (1895 – 1938); skupina mladých výtvarníkov si v šesťdesiatych rokoch nazvala po ňom výtvarné zoskupenie – Galandovci (Andrej Barčík, Anton Čútek, Vladimír Kompánek, Rudolf Krivoš, Milan Luluha, Milan Paštéka, Andrej Rudavský, Ivan Štubňa a Pavel Tóth

6. júna

– pred desiatimi rokmi umrel spisovateľ Ján Johanides (1934 – 2008)

– osobnosť kompozičného šachu, publicista a člen Spolku slovenských spisovateľov Bedrich Formánek sa doživa osemdesiatich piatich rokov

7. júna

– stotridsať rokov uplynulo, čo sa v Brezovej pod Bradlom narodil Samuel Štefan Osuský (1888 – 1975), zakladateľ slovenskej sociológie

– stodvadsať rokov od narodenia Marty Križanovej (1898 – 1971), prvej lekárky, ktorá promovala na bratislavskej univerzite, bola aj prvou slovenskou primárkou a špičkovou odborníčkou na tuberkulózu a pľúcne ochorenia

(jč)